

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2015

Jana Řezníčková

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra Pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Životní úspěšnost jedinců v závislosti na primární a sekundární socializaci
The Success of an Individual Based on Primary and Secondary Socialization

Jana Řezníčková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Prokop, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)
Studijní obor: B AJ-PG (7507R036, 7501R008)

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Životní úspěšnost jedinců v závislosti na primární a sekundární socializaci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Podpis

Děkuji Jiřímu Prokopovi za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracovávání bakalářské práce.

ANOTACE

Cílem této práce je zmapovat a odůvodnit životní úspěšnost jedinců v závislosti na rodinné a školní situaci (primární a sekundární socializaci). Práce má za úkol vyobrazit, jak se různé styly výchovy v rodině a postavení ve škole promítají do dospělého života. Také bude zjišťovat, které z těchto vlivů přispěly k sebedůvěře jednotlivců, k jejich schopnosti udržet si dlouhodobý vztah nebo navázat pevná přátelství, k jejich profesnímu zařazení a celkové spokojenosti s vlastním životem.

K dosažení těchto cílů bude použito odborné literatury zaměřené na tato témata. Budu pracovat s konkrétními respondenty a jejich vlastními výpověďmi. Napřed nastíním profil každého respondenta, následovat bude dotazník k získání informací, a práce bude zakončena analýzou a celkovým vyhodnocením všech respondentů a vzájemným porovnáním a shrnutím závěrů z pohledu autorky práce.

Klíčová slova: socializace, škola, úspěšnost, rodina, postoje, štěstí

ABSTRACT

The aim of this thesis is to locate and explain the life success of an individual in regards to primary and secondary socialization. It is to show how different educational styles in family and the status in school project into adulthood. Its aim will also be to find out which of these influences have contributed to the self-confidence of individuals, their ability to maintain life-long partnership or ability to bond strong withstanding friendships, and their contribution to their business status and overall content with their own life.

To achieve these goals there will be used scholarly as well as academic literature focused on these topics. The thesis will work with specific respondents and their own testimonies. First, a profile of each respondent will be shown and a questionnaire will follow further on to gain the information necessary. The thesis will be concluding with analysis and an overall evaluation of all respondents and their mutual comparison and summing up of the conclusions from the writer's point of view.

Key words: socialization, school, success, family, attitudes, happiness

1	Úvod	8
1.1	Hlavní problematika	8
1.2	Tři stěžejní témata	9
1.3	Postavení jedince v sociálních skupinách	10
2	Teoretická část	11
2.1	Primární socializace	11
2.1.1	Cíl výzkumu v primární socializaci	12
2.1.2	Sociální prostředí	14
2.1.3	Styly výchovy	15
2.1.4	Cíle výchovy	17
2.2	Sekundární socializace	18
2.2.1	Vliv sekundární socializace na úspěšnost jedince	18
2.2.2	Styly výchovy ve škole	19
2.2.3	Školní hodnocení	23
2.2.3.1	Funkce hodnocení	23
2.2.4	Postavení jedince v sekundární socializaci	24
2.3	Úspěšnost jedinců	27
2.3.1	Kritéria úspěšnosti	30
2.3.2	Dyadické vztahy	35
2.3.2.1	Přátelství	35
2.3.2.2	Partnerství	37
2.3.3	Sebedůvěra a sebehodnocení	38
2.3.4	Spokojenost s vlastním životem	40
3	Metodologická část	44
2.1	Cíl výzkumu	44
2.2	Výzkumná metoda	45
2.3	Průběh šetření	46
2.4	Respondenti	47
2.4.1	Výběr respondentů	47
2.4.2	Charakteristika respondentů	48
4	Výzkumná část	49
4.1	Rozhovor a jeho výsledky	49
4.1.1	Průběh primární socializace	49
4.1.2	Průběh sekundární socializace	53
4.1.3	Nynější životní situace respondentů	57
4.2	Vzájemné porovnání výsledků dotazníků	65
5	Závěr	71

1 ÚVOD

1. 1 HLAVNÍ PROBLEMATIKA

Hlavním tématem této práce je vývoj člověka v závislosti na vlivech v jeho dětství. Mezi nejzásadnější vlivy patří ty záměrné, tedy externí záměrné působení na jednotlivce v době, kdy ještě nebyl plně vyvinut. Budu sledovat především procesy výchovy, ale i vzdělání, neboť označují stránky procesů k utváření jedinců. Pro lepší porovnání výsledků ve výzkumné části do těchto působení zařadím pouze to období života, ve kterém byl jednatel nedospělý.

Mezi externí faktory patří ty ze strany rodiny. V primární socializaci lze předpokládat, že jedinec tráví největší množství času a má nejsilnější konexe, neboť s členy rodiny vyrůstá již od narození. Lze se tedy domnívat, že je to právě rodina, která má největší zásluhy na utváření osobnosti a pozdějším sebeurčení jedince. Může do jisté míry ovlivnit přístup k životu, utváření osobnosti jako celku, schopnost utváření dlouhodobých vztahů a tím pádem i formaci vlastní rodiny v budoucnu, výběr povolání, ale také i výběr školy; tedy další místo, které má nedozírné pole vlivu. Kvůli tomuto vlivu jsem se rozhodla zařadit primární socializaci před sekundární, i když v mnoha případech se lze domnívat, že pole vlivu, které rodina měla, může školní prostředí zcela nahradit a později se stát hlavním tvůrcem osobnosti již dospělého jedince.

To je důvod, proč by neměla být role působení v primární socializaci přeceňována a vlivům ze strany sekundární socializace by měl být přikládán náležitý význam. Ve školních zařízeních totiž dochází k utváření jednotlivce stejně jako v rodinném prostředí, jen jiným způsobem. Učitelé se narodili od rodičů orientují spíše na stránku dovednostní a vědomostní. Na srdci jim leží především rozvoj osobnosti v souvislosti s dosažením lepších výsledků a pozdějšího zařazení do profesního koloběhu. Učitelé avšak nejsou jediným faktorem vlivu na žákův vývoj. Dalším, stěžejním vlivem jsou spolužáci. S těmi rozvíjí své sociální schopnosti a interakční dovednosti, které mohou být stěžejní pro následnou schopnost získávat celoživotní přátele, a případně i nalezení celoživotního

partnera. „V průběhu biografie se jedinec trvale vyrovnává s tlaky okolí a tím se formují vlastnosti, které ovlivňují směr strategie jeho jednání.“ (Alan, 1989)

Samozřejmě existují i jiné vlivy, které na jedince působí a utváří jeho osobnost jako například smrt blízké osoby, nebo jiné nečekané či jednorázové události, ale těm v této práci nebude věnována taková pozornost pro udržení soudržnosti myšlenek, práce jako celku a umožnění generalizace aplikace.

1. 2 TŘI STĚŽEJNÍ TÉMATA

V této práci budou primárně rozebírána tři stěžejní témata, která spadají do teoretické části, poté bude následovat část metodologická, a jako poslední bude část praktická. Bude se jednat o informace o primární socializaci a styly výchovy v rodině, sekundární socializaci a postavení jednotlivce ve škole. Zřetel bude brán také na školní výsledky a úspěšnost jedinců.

Třetím tématem bude přátelství jedinců, výběr a udržitelnost životního partnera, sebedůvěra a celková spokojenost s vlastním životem.

1. 3 POSTAVENÍ JEDINCE V SOCIÁLNÍCH SKUPINÁCH

V životě každého člověka hrají sociální skupiny významnou roli. V rámci nich se vyvíjejí jeho postoje a hodnoty, učí se komunikovat, dochází k socializaci a začlenění do společnosti. To vše má poté za následek schopnost jedince se socializovat i v průběhu svého dospělého života. Je také důležité, jakou roli v jaké skupině jedinec zaujme. Já se budu zabývat pouze dvěma sociálními skupinám, a to rodině a škole, i když v dotazníkové části mě budou zajímat i jiné sociální skupiny, které jedince v průběhu dospívání ovlivňovaly a které byly jejich zdrojem sociálního života a dávaly jim inspiraci či pocit bezpečí.

Pokud se jedinec necítí být členem žádné skupiny, často to pociťuje jako stigma. Hodnocení od vrstevníků se promítá i do sebehodnocení mladého člověka, a pozice, kterou ve skupině zaujímá, napovídá o zdatnosti v sociálních interakcích, a do jisté míry předpovídá i sociální úspěšnost v budoucnosti.

O postavení jedince v tomto systému se budu ještě více rozepisovat v jednotlivých podkapitolách primární a sekundární socializace.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 PRIMÁRNÍ SOCIALIZACE

V rodině se utvářejí celoživotní pouta, ale také se formuje jedinec. Rodiče dávají dítěti vzor a hodnoty, učí ho jak se vypořádat se stresovými situacemi, učí ho, byť kolikrát i nepřímo, postoje k životu, hospodaření s penězi, způsob jednání a zacházení s ostatními. Dokonce i Jaroslav Kořa vidí výchovu jako prostředek k harmonickému rozvoji osobnosti, neboli kalokagathii, jako přípravu pro práci a k plnému žití. (Kořa, 2007)

Rodina je místo, kde jedinec prožívá dětství i dospívání. Má tedy veliký vliv na budoucnost jednotlivce. „Člověk je takový, jaké bylo jeho dětství. Rané zkušenosti jsou považovány za těžiště budoucího rozvoje osobnosti, dětství za období nejvýznamnější pro strukturní utváření individuálních vlastností.“ (Alan, 1989)

To znamená, že nás utváří prostředí, ve kterém se od narození nacházíme. Samozřejmě, že má každý možnost být hybatelem vlastních změn a být hnán k úspěchu, ale rodina by tu měla být od toho, aby ukazovala, dávala příklad, navigovala a učila. Jsem přesvědčená, že když bude rodina disfunkční, tak to také na jednotlivci v dospělém životě bude znát.

2. 1. 1 Cíl výzkumu v primární socializaci

V této práci se snažím zjistit vliv primární socializace na jedince. Rodina je místo, ze kterého jedinec přebírá zvyky, vzorce chování a pojem o životě. Mým cílem proto je zjistit, jaký mají vliv následující faktory na dospělý život jedinců:

- ❖ Rodinné prostředí – vlastní pokoj/ sdílený
- ❖ Atmosféra domácnosti
- ❖ Počet sourozenců
- ❖ Vztah k otci a matce
- ❖ Vzdělání obou rodičů
- ❖ Věk obou rodičů v době narození
- ❖ Zaměstnání obou rodičů
- ❖ Styl výchovy – zda spadá do autoritářského, liberálního, či demokratického
- ❖ Postoje k rodičům a předané hodnoty
- ❖ Řízení se předanými hodnotami
- ❖ Takzvaná vynucená životní dráha jedince ze strany rodičů
- ❖ Nucení do činností či různých volnočasových aktivit

Předpokládám totiž, že dítě, které vyrůstalo ve vlastním pokoji, mělo příjemnou rodinnou atmosféru, mělo více sourozenců a kladný vztah k oběma rodičům, bude v životě úspěšnější než to, kterému se takovéto zázemí nedostávalo.

Další faktor je věk rodičů v době narození. Ten také hraje roli, protože když dítě dospívá, tak je lepší mít někoho, kdo je mu věkově blíže, než někoho, kdo je starší a nerozumí jeho potřebám, pohnutkám a mentálním procesům. Nemusí se proto vždy podařit navázat správný kontakt s dítětem či dospívajícím, a kvůli tomu může docházet k odcizení či pocitu nepochopení. To může vést k problémům ve vývoji osobnosti.

Zaměstnání rodičů poskytuje dítěti nejen jakýsi vzor, ale také vědomostní výhodu v dané oblasti. Proto se děti zubařů často stávají sami zubaři, protože jsou od útlého dětství zvyklí poslouchat o zubních kazech, navštěvují ordinaci a jsou obeznámeni s pozitivy a

úskalími dané profese. Mají vhléd do onoho povolání a jsou pak pro ně mnohem jednodušší přijímací zkoušky na daný obor díky znalostem, či nalezení práce díky kontaktům. Zaměstnání také značně ovlivňuje příjem domácnosti a tím i životní úroveň celé rodiny. Dítě poté tento model často přejímá a považuje ho za normu.

Ke stylům výchovy se vyjádřím zevrubněji v kapitole tomu určené. Předpokládám, že jedinec, vyrůstající v rodině s demokratickou výchovou bude rozumnější v dělání vlastních životních rozhodnutí. Naproti tomu dítě, které bylo vychováváno výchovou liberální či autoritativní, může (ale také nemusí) mít v tomto nevýhodu. Jedinec vychováván liberální výchovou může vykazovat známky nerozhodnosti, nejasných cílů v životě, ale zároveň i uvolněnosti. Na druhé straně jedinec vychováván autoritativní výchovou může mít problémy s navazováním kontaktů či přílišné strukturovanosti a úzkostí z toho, že nebude dostatečně úspěšný. Také může vykazovat známky zakřiknutí.

S tímto bodem jsou úzce spojené vztahy s rodiči. Předpokládám, že dobré vztahy (často spojované s liberální výchovou) mohou podpořit jedincev základnu a dát mu jakousi pevnou půdu pod nohama. Naopak jedinec vychováván autoritářskou výchovou má většinou s rodiči špatné vztahy, může proto prožívat pocity odcizení, méněcennosti a osamění. Může v dospělosti cítit ztrátu pevné půdy pod nohama a snahu o odříznutí se od minulosti. Poté jedinec více spoléhá, až lpí, na svém životním partnerovi, a více si ho váží.

Rodiče se také snaží předat svým potomkům určité hodnoty. Chtěla bych zjistit, jaké to jsou a jak přímo ovlivňují život a úspěšnost každého z nich. Mimo předaných hodnot se rodiče často snaží předat i své nesplněné sny a cíle. Tak svého potomka tlačí do různých životních drah či povolání. To může jedince poznamenat i uvést na životní dráhu, kterou by si jedinec sám od sebe sám od sebe nikdy nevybral a ve výsledku s ní ani nemusí být šťastný.

Rodiče samozřejmě svým dětem ať už vědomě či nevědomky předávají představu o vhodném trávení volného času. To platí již od útlého věku. Když rodič tráví se svým potomkem čas převážně v nákupních střediscích, předpokládám, že takový jedinec bude i ve svém dospělém životě sám trávit poměrnou část času v takovýchto budovách. Když bude naopak celá rodina pravidelně jezdit do přírody, dá se odvodit, že je to opět schéma trávení volného času, které bude jedinec následovat i ve svém dospělém životě.

2. 1. 2 Sociální prostředí

V dnešní době vzrostl počet rodin, které bydlí v malých levných bytech pouze v nejužším rodinném kruhu bez širšího příbuzenstva, což ovlivňuje s kým se dítě setkává. Širší rodina tedy již netráví tolik času pohromadě a nemá tím pádem možnost ovlivňovat vývoj dítěte. Na druhou stranu se „pořízení dítěte“ drasticky promítá do života rodičů z hlediska výdeje energie, volného času a finanční situace.

Když se rodinná jednotka přestěhuje do vlastního bydlení, je těžší vyžádat si pomoc širší rodiny a tím pádem má výchova dítěte mnohem větší dopad na rodiče samotné, což paradoxně ovlivňuje dítě samotné. Rodiče tím pádem raději volí méně dětí, a tak se rodí více jedináčků nebo dvojčat. Je tím pádem možno se lépe o děti starat a je ubráno rodičovských starostí,. To ale opět ovlivňuje sociální interakce jedince. Když se jedinec narodí do rodiny, kde má deset sourozenců, je to veliký rozdíl oproti tomu, když se narodí jako jedináček. (Alan, 1989) .

2. 1. 3 Styly výchovy

„Výchova je proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosažení pozitivních změn v jejím vývoji. Z moderního hlediska je výchova především procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s jeho individuálními dispozicemi a stimulující jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.“ (Průcha, 2001)

Vedle působení intencionálního, záměrného, je zde i působení nezáměrné, funkcionální, kdy je jedinec ovlivňován okolním světem. Výchova je záměrné a cílené působení na jedince během života a probíhá v konkrétním společensko-kulturním systému, ve kterém se promítají a spojují čtyři základní složky života dané společnosti:

- Složka hodnotově normativní, která zahrnuje sociální hodnoty, různé společenské normy a ideologie
- Složka mezilidsky vztahová, která zahrnuje různé druhy vztahů, komunikaci a pracovní činnosti
- Třetí složkou je složka rezultativní, kde jde o materiální a duchovní produkty
- Poslední složkou je osobností, která v sobě nese individuální subjekty společensko-kulturního systému, které tento systém aktivizují, uchovávají, rozvíjejí a realizují sebe sama

Dá se také mluvit o dalších formách výchovného působení:

- Formální výchova, kde jde o školní vzdělávání, nebo různé kurzy
- Neformální výchova, kde jde zpravidla o zájmové činnosti, samostudium nebo komunikaci v cizím jazyce
- Informální výchova, kdy se během života učíme poznávat nové věci, jako třeba stále se vyvíjející technologie (Helus, 2004)

Velice zajímavou definicí výchovy je, že „jedinec vytváří vztah člověka k světu, jejímž prostřednictvím se utváří vztah člověka k přírodě, ke společnosti i k sobě samému.“ (Pařízek, 1994)

Jako nejpřínosnější mi však přišla definice, že výchovu lze chápat jako průnik dvou procesů, a to vzdělávání a výchovy v užším slova smyslu. Významy pojmů výchova a vzdělávání se v pedagogické teorii i praxi prolínají. Z hlediska kvalit, které u jedince rozvíjíme, vyvstává před pedagogem otázka, co má vlastně rozvíjet. Jestli pouze vědomosti, nebo také dovednosti, návyky a schopnosti, a zda se týká výchova také postojů jedince ke skutečnosti, k jeho zájmům, potřebám a chování. V definici je obsažena i složka výchovná. Není jisté, zda lze oddělit vzdělávání od výchovy.

„V procesu osvojování poznatků si člověk osvojuje i určitý systém hodnot a hodnocení, vytváří si určité vztahy, postoje, vlastnosti, zájmy aj. Soustavné a záměrné výchovné působení není zase možné bez předávání určitých poznatků a zkušeností.“ (Jůva, 1995)

Důležité ale je, jaký systém hodnot bude pedagog, popřípadě rodič, předávat. K tomu, aby předal kvalitní systém hodnot, sám vychovatel musí ten svůj mít řádně vypracován, či ho tak alespoň prezentovat. Vzdělávaný a vychovávaný většinou přebírá nejen to, co od pedagogů a rodičů slyší za poučky a rady, ale přebírá i to, co od nich vidí a co odpozoruje z jejich jednání.

Má-li být vychovatel úspěšný, musí být skutečnou osobností. Všechny odborné kompetence by měly být naroubovány na kvalifikaci lidskou, na člověčenství. Jde o vlastnosti jako je čestnost, spolehlivost, ohleduplnost, důslednost nebo tolerance. A to jak u vychovatelů profesionálů, tak u vychovatelů laiků, kteří se do role vychovatelů dostali prostě v chodu svého života.

Co se pedagogů týče, existuje několik stylů výchovy, které mohou jedince ovlivňovat. O tom ale více v sekci sekundární socializace.

2. 1. 4 Cíle výchovy

Cíle výchovy je možno vyjádřit na různých úrovních. Budeme-li pokládat otázky po smyslu výchovy za otázky spíše filozofické, je možno vymezit cíle výchovy zhruba takto:

„Výchova má pomoci člověku stát se vnitřně integrovanou a socializovanou osobností, které vědomě hledá smysl své existence, je schopna překonávat danosti a směřovat k trvalejším hodnotám. Hodnota je v tomto případě obecný pojem – označení pro všechno, čeho si vážíme, co má pro nás smysl, pro co jsme ochotni přinášet oběti. Je jasné, že výše popsany cíl výchovného působení je spíše celoživotním programem a může se naplňovat za předpokladu, že se stane cílem autonomním. Autonomní cíle si v průběhu výchovného procesu určuje sám jedinec.“ (Jůva, 1995)

Jedinec ve škole získává znalosti, dovednosti a schopnosti, které se jeví jako žádoucí pro pozdější život v zaměstnání a ve společnosti. Tato příprava probíhá především ve vyučování. Od různých škol se očekávají propedeutické kvalifikace ve smyslu základních vědomostí a vědecké připravenosti. Také se v poslední době od školy očekává, že poskytne dokonce ukončenou kvalifikaci. Bývá také zpravidla formulována jako žádoucí dispozice chování, jako například schopnost učit se, připravenost ke spolupráci a kompetentnímu rozhodování. (Prokop, 2001)

Je-li nějaká činnost systematická, dlouhodobá a záměrná, můžeme předpokládat, že směřuje k nějakému vyjádřenému (případně implicitně předpokládanému) cíli. (Vališová, Kasíková, 2007)

2. 2 SEKUNDÁRNÍ SOCIALIZACE

Sekundární socializace připravuje jedince na jeho roli ve společnosti. Nastává zpravidla později v dětství (po třetím roce života) a pokračuje do dospělosti. Zodpovědnost, která dříve spočívala na rodině, je nyní v rukou dalších socializačních faktorů, jako jsou školy, věkové skupiny, organizace, média a místo pracoviště. (Giddens, 2013)

2. 2. 1 Vliv sekundární socializace na úspěšnost jedince

V této části práce se snažím zjistit vliv sekundární socializace na jedince. Škola je místo, ve kterém jedinec získává vědomosti, studijní a sebezdokonalovací návyky. Mým cílem proto je zjistit, jaký mají vliv následující faktory na dospělý život jedinců:

- ❖ Vlivní učitelé/ vychovatelé
- ❖ Styly výchovy
- ❖ Hodnocení jedince a jejich dopad na motivaci
- ❖ Význam hodnocení a jeho vztah k němu
- ❖ Vztahy s ostatními členy kolektivu
- ❖ Postavení jedince ve třídním kolektivu
- ❖ Zapojení ve školním dění

Cílem této části výzkumu je zjistit, zda učitelé či vychovatelé nějakým způsobem ovlivnili životní dráhu, rozhodnutí, či přístup k životu konkrétních respondentů. Také zde budu zjišťovat, který styl výuky či výchovy jedinci nejvíce vyhovoval a co si z výuky či výchovy učitele odnesl do života.

Dalším aspektem je hodnocení jedince. Budu se zajímat o průměrné hodnocení jedince a jaký mělo dopad na jeho sebereflexi a motivaci. Předpokládám, že ti, kteří dostávali horší známky či negativní hodnocení známám, přisuzovali menší hodnotu. Ti, kteří dostávali lepší známky ale mohou být více ambiciózní i ve svém dospělém životě, budou se snažit dosahovat lepších výsledků než ti se známkami horšími.

Co se týče socializačního aspektu, je velice zajímavým ukazatelem studentovo začlenění do třídního kolektivu. To většinou odráží jeho schopnost se socializovat a utvářet vztahy v dospělém životě. Oblíbený jedinec ve školních lavicích bude s největší pravděpodobností oblíbený i v pracovním prostředí mezi kolegy a bude snáz navazovat kontakty s ostatními lidmi v jeho okolí.

To samé bude nejspíše platit i o postavení v kolektivu. Když bude vůdcem, dá se předpokládat, že bude v tomto trendu pokračovat i v období dospělosti. Zároveň je pravděpodobné, že bude schopen zorganizovat svůj vlastní život. Když se bude projevoval jako šedivá myška, je velice možné, že bude nevýrazný i v dospělosti a bude se vždy snažit o bezpečné řešení. To také úzce souvisí se zapojením ve školním dění. Když bude již za mlada členem různých spolků, či je bude dokonce vést, lze předpokládat schopnost a samostatnost. Také tím určitě nabyl zkušeností, které budou pro dospělý život velice cenné.

2. 2. 2 Styly výchovy ve škole

Jak již bylo zmíněno v kapitole o primární socializaci, existuje několik přístupů, které mohou vychovatelé mít na děti či dospívající. Ty poté mohou utvářet osobnost jedince. Existují tři základní styly výchovy ve škole.

- Styl **autoritářský**, autoritativní či autokratický se vyznačuje tím, že vychovatel příliš nebere ohledy na vnitřní podmínky vychovávaného. Tento styl může vést až k chápání výchovy spíše jako manipulace s vychovávaným. (Dvořáková, 2015)

Slovo manipulace lze interpretovat v kontextu výchovy jako využití určitých okolností, falšování nebo překrucování faktů za účelem zdůvodnění svých názorů nebo ovlivňování cizích názorů, jednání, nálad pro dosažení vlastních cílů.

Manipulace je chápána jako nekalé zacházení s chováním lidí, a také jazyková manipulace, která je založena na využívání jazykových prostředků ke skrytému a podvodnému ovlivňování lidí. Může se ale také jednat o soustředění pozornosti na jeden prvek celé komunikační situace. (Wróbel, 2008)

V tradičním pojetí existují tři formy jednání. První je prevazivní jednání, v rámci kterého se ovládající snaží prostřednictvím přesvědčování prostřednictvím přesvědčování změnit názory a nepřímo také postoje ovládaného. Vyznačuje se velkým stupněm otevřenosti záměrů mluvčího a výraznými jazykovými prostředky.

Druhou formou sdělení je manipulativní jednání, které se snaží změnit názory, chování a postoje ovládaného proti jeho vůli nebo alespoň bez jeho vědomí.

Třetí druh sociotechnického sdělení představuje facilitační jednání čili vytváření reálných situací, které mohou usnadnit vytváření názorů a postojů lidí. (Wróbel, 2008)

Východiskem autoritativního stylu je přesvědčení vychovatele, že on sám ví nejlépe, co je pro dítě a jeho rozvoj nejlepší, nejdůležitější, a že vychovávaný ještě nedokáže sám rozhodovat o sobě samém. Někdy zde může sehrát určitou roli i sama povaha vychovatele či způsob, jakým on sám byl vychováván. Podobnou roli to může hrát jak na půdě školy, tak v domácnosti. Nešťastné důsledky takové výchovy se mohou projevit nesamostatností vychovávaného, dokonce jedná-li se i o dospělého. Případně narůstajícím vnitřním odporem k vnějšímu vedení, který může vést ke vzpore, různým podvodům či agresivitě. (Dvořáková, 2015)

Druhou možností je, že se jedinec naučí autoritě natolik vzdorovat, že se sám stane natolik autoritativním, že naprosto přebije autoritu svého vychovatele. V dospělosti si pak navykne používat autoritativních nástrojů k dosažení svých vlastních cílů

či úmyslného působení na ostatní, aby oni dosahovali cílů, které si nyní již také autoritativní jedinec přeje.

Pro tento styl jsou typické tresty, vychovávaný má malý prostor pro samostatné rozhodování a jednání, což se bezpochyby může projevit v dospělosti s problémy s vyhledáváním práce, či životního partnera. Jedinec může nabýt dojmu, že neví co se svým životem, že za jeho rozhodnutí nikdo nestojí, a neví si rady. Vychovávaní se také často stávají závislími na pochvale, snaží se na sebe upoutat pozornost. Může zde vést k výchově závislého, submisivního jedince, který má problémy s nedostatečnou mírou iniciativy.

K osobnosti autoritativního vychovatele se dá do veliké míry zařadit i osobnost velmi přísného pracovníka a pedantického pracovníka na školách.

Velmi přísný pracovník, který je při hodnocení nesmlouvavý, trestá okamžitě a nekompromisně, své svěřence vnímá jako bytosti a priori nezdárné a zlomyslné. Pedantický pracovník vyžaduje detailní plnění všech úkolů, neustále moralizuje a mentoruje. K tomu ještě může vázat jeho náladovost. (Kraus, 2008)

- **Druhý styl** je naopak založen na přeceňování sebevýchovných aktivit či přesvědčení, že výchovou můžeme věci jen pokazit, protože „v člověku je již vše předem dáno“ a v průběhu života se to tak či tak projeví. Jedná se o styl **liberální**, kdy si dítě dělá, co uzná za vhodné, a někdy dokonce až „diriguje“ – nejčastěji své rodiče. Důsledkem pak může být vychován sobec, egocentrista, který neuznává svobodu jiných. (Dvořáková, 2015)

Jedná se o jedince, kteří jsou řízeni jen velmi málo a nebo vůbec. Množství kladených požadavků je velice malé a když jim již nějaký úkol zadaný je, je jen velmi málo kontrolovaný výsledek snažení, či může jít o velmi laxní ohodnocení mnohdy i špatného výsledku snažení.

Důsledkem proto může být velmi nízký výkon vychovávaného, s roztříštěnou povahou, kdy se nemají velikou možnost rozvíjet. Pod takovýmto vedením dochází k velkým časovým i výkonnostním ztrátám a nízké efektivitě práce, obzvlášť jedná-li se o kantora. Ve skupině může převládat nejistota či dokonce chaos.

K osobě liberálního vychovatele lze i vázat shovívavý typ a lhostejný typ. Shovívavý typ je jakýmsi opakem prvního typu, vytváří atmosféru naprosté volnosti a svobody, která je však většinou zneužívána. Lhostejný typ vidí ve své profesi jen práci jako každou jinou, vykonává ji rutinně a vychovávání jsou pro něho „materiálem“, který je nucen opracovávat. (Kraus, 2008)

- **Posledním typem** je styl **demokratický**, který se může jevit jako nejvhodnější. Je založen na vzájemném chápání a respektování, na spolupráci a dohodě. Pokud je nezbytný určitý tlak, je to tlak racionálně založený a zhodnocující vzájemné pozitivní vztahy vychovatele a vychovávaného. Mezi základní prostředky demokratického výchovného stylu patří výchova vlastním příkladem a organizovaná spolupráce. Ta by měla využívat iniciativy vychovávaného a podporovat jeho samostatnost. (Dvořáková, 2015) .

Tento styl se také nazývá jako integrační, či kooperativní. Vychovatel méně přikazuje, podněcuje k samostatné činnosti a podporuje iniciativu. Vychovatel má zpravidla větší přehled o potřebách a přáních vychovávaných a o jejich specifických individualitách. Tento styl nejvíce ze všech napomáhá k rozvíjení sociálně zralé osobnosti.

Žádný styl není vždy osamocen a občas se styly míchají dohromady. U méně vyrovnaných jedinců se dokonce může styl výchovy měnit dle nálady či jako reakce na různé životní situace. Nicméně je jisté, že pokud je vychovávaný pod dlouhodobým působením jednoho ze stylů, pak se to odráží v mnoha dalších aspektech jedincova života.

2. 2. 3 Školní hodnocení

Samozřejmě i školní výsledky mohou mít vysokou vypovídající hodnotu nejen o tom, jak si jednotlivec stojí v porovnání s ostatními studenty, ale také pro co má predispozice, a pro co ne. Je známý fakt, že každý učitel hodnotí dle jiných kritérií a jednička u jednoho profesora může znamenat něco diametrálně odlišného od jedničky, kterou dal profesor jiný. U autoritářského typu učitele bude výsledek zajisté jiný než u typu demokratického nebo u liberálního. Nicméně hodnocení je pořád jeden z hlavních ukazatelů, kterého se mohou chytit rodiče, když je zajímá, jak si jejich potomek ve škole vede. Jedinec sám má také možnost sledovat svůj posun v daném předmětu a má mu sloužit jako motivace v další přípravě na předmět. Pak je jen otázka, jak této možnosti využije.

2. 2. 3. 1 Funkce hodnocení

Hodnocení plní hned několik funkcí. Může plnit funkci **informativní** – informuje, jakého výsledku žák dosáhl. Pod funkcí informativní může spadat i funkce kontrolní, kdy se sleduje splnění cíle ve vyučování. Také zde má své místo funkce diagnostická, která poskytuje informace o učebním stylu žáka a o příčinách jeho neúspěchu.

Na druhé straně stojí funkce **formativní**. Hodnocení, jak jsem již zmínila, nemá totiž jen funkci informativní, mělo by ale také být stimulem rozvoje osobnosti. Není ovšem samozřejmostí, že by hodnocení plnilo obě tyto funkce, může se stát, že plní pouze jednu, dokonce je možné, že neplní žádnou. Rozhodující může být, k jakému typu vyučování se hodnocení váže a také zda se jedná o hodnocení průběžné, či závěrečné.
(Vališová, Kasíková, 2007)

Hodnocení se samozřejmě neliší jen učitel od učitele. Může se lišit také předmět od předmětu, škola od školy, či stát od státu. Je proto velice ošemetné na něj spoléhat. Při mém výzkumu se budu soustředit nejen na hodnocení přidělené tehdy ještě žákům či studentům, nýbrž i na jeho vlastní sebeevaluaci v porovnání s jeho výsledky.

2. 2. 4 Postavení jedince v sekundární socializaci

Školní třída je sociální skupina, v níž se postupně diferencují určité pozice žáků. Žák buď stoupá, nebo klesá na pomyslném žebříčku třídní hierarchie. Pozice žáka je výsledkem sociálně – emocionálních postojů ostatních k němu. Ta závisí hned na několika faktorech. Vnějších a vnitřních:

Vnější faktory:

- doba, kdy je žák členem třídy
- postoj učitele k žákovi
- zdravotní stav
- rodinné zázemí (sociální statut a ambice rodičů)
- předchozí zkušenosti a očekávání
- vnější fyzický vzhled

Vnitřní faktory:

- emoční inteligence žáka
- sebedůvěra a zdravé sebevědomí
- aktivita a angažovanost pro třídu
- studijní úspěšnost, inteligence, kreativita a vlastní ambice
- adaptabilita a komunikativnost, extravertovanost
- sociální zralost a dovednosti, schopnost navazovat kontakty

V každé třídě se vyskytují jedinci velmi dobře adaptabilní, jejichž akceptace třídou bývá bezproblémová. Naopak jisté procento dětí je v tomto směru handicapovaných a jejich možnosti, jak do třídy vstoupit a nalézt adekvátní pozici, jsou slabé.

Stupeň obliby jedince ve třídě je označován za sociologický status. Velmi oblíbení jedinci, kteří mají vysoký status, jsou tzv. sociometrické hvězdy a ti s nízkým sociometrickým statusem označujeme jako sociometrické outsidersy.

V literatuře se však také setkáváme se Schindlerovým dělením sociometrických rolí na alfa, beta, gama, omega.

Pozice ve třídě:

- pozice alfa (přirozený vůdce)
- pozice beta (vědátor)
- pozice gama (většina dětí)
- pozice omega (outsider)

Pozice **alfa** je neformální vůdce skupiny, který je nejaktivnější a nejvíce ovlivňuje průběh práce. Tříďe imponuje svým vůdcovským chováním a svými osobnostními kvalitami. Skupinou je akceptován. Ovlivňuje nejen své spolužáky, ale snadno se seznamuje s dalšími žáky školy. Pokud uniká pozornosti pedagogů, může se účastnit různých „školních mafií“. Jeho akční rádius je ohromný, mívá výraznou sociální inteligenci. Na druhou stranu jej ale kolektiv třídy chrání, bývá zvýšeně citlivý na svou kritiku ze strany pedagoga. Ve třídě bývají obvykle 2-3 pozice alfa a měl by nás zajímat i jejich vzájemný vztah. Přílišná antipatie i přílišná sympatie může být v dynamice třídy znát.

Pozice **beta** bývá obsazena jedinci, kteří mají speciální znalosti a schopnosti užitečné pro třídní život. Jejich vyjadřovaná stanoviska jsou střízlivá, věcná a racionální, takže se třída k těmto jedincům staví jako ke znalcům, expertům. Občas se ale stává, že tito žáci jsou méně aktivní, zapojují se spíše neosobně, bývají neutrální. Jejich sociální dopad bývá minimální, žáky je tolerován a své výsostné postavení užívá díky tomu, že „je chytrý“ dle spolužáků. Zajímavé, že tento poznatek žáků ne vždy koreluje se skutečnými výstupy inteligenčních testů. Je však znát, že jsou to žáci se slušným studijním stylem. V průběhu docházky do školy se mohou setkat s odsudky typu: „je šprt“, „pořád se jen učí“ a je mezi nimi zvýšené procento introvertních jedinců. Od těchto žáků ostatní opisují různé úkoly a podobné. Pro své vlastnosti bývá pozice beta volena do žákovských samospráv jako reprezentant třídy.

Pozice **gama** jsou nejméně nápadní spolužáci, bývají pasivní a spíše přizpůsobiví. Příliš se neprojevují a mají výraznou tendenci se identifikovat s alfa třídy. Jedná se o šedivou většinu třídy. Z hlediska školní třídy se jedná o početnou skupinu žáků, jimž je poměrně blízká určitá rigidita. Nemají rádi změny. Obvykle mohou zmást pedagoga, který je někdy zaměňuje za pozici alfa. Při odchodu některého žáka z pozice alfa, je žáky do této role delegován někdo v dosavadní pozici gama. Nemá však již takový vliv a sociální dopad.

Někdy gamy na alfy žárlí, imponuje jim jejich výsostné postavení a mohou tak být s alfami v rozporu. Obvykle nenaplněné ambice mohou svádět k tomu, že mají tito žáci pocity odmítnutí ve třídě, ostrakismus, zvláště, pokud se jejich sebevnímání odlišuje od reality.

Do pozice **omega** se dostává ten žák, který se dostatečně neidentifikuje se třídou. Vymyká se z ní svými zvláštnostmi, případně nižšími schopnostmi a dovednostmi. Často je jeho chování poznamenáno strachem a defenzivitou. Zůstává stále zřetelněji na periférii třídy a dění ve třídě, může se také snadno identifikovat s „nepřáteli“ třídy a být terčem stále narůstajících agresí ze strany spolužáků. (Teach Team, 2015)

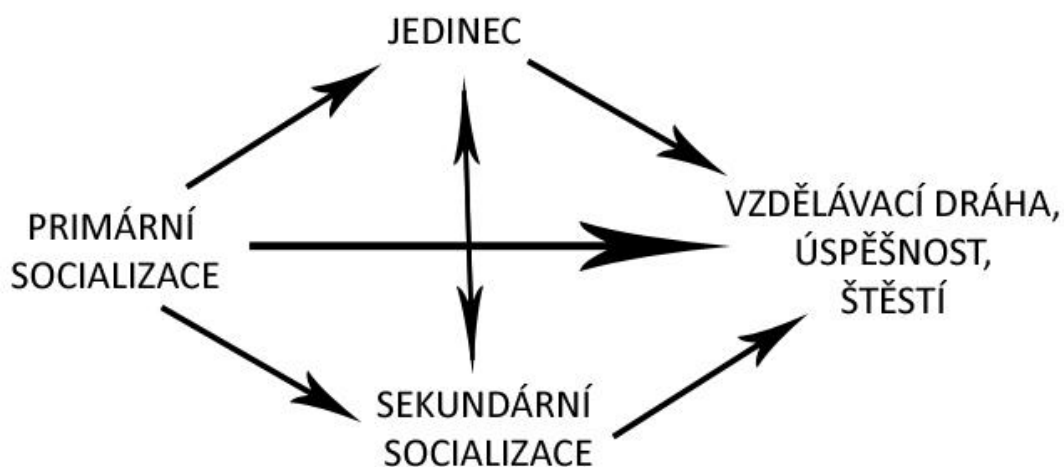
2. 3 ÚSPĚŠNOST JEDINCŮ

Úspěšnost jedince je závislá na mnoha faktorech. Protože by je nebylo možné všechny zmapovat a objektivně předložit, je potřeba eliminovat takové, které nelze předvídat. Když člověk nahlíží na úspěšnost, může se zde zrcadlit role náhody či jiných nepředvídatelných faktorů. Proto se budu zabývat pouze těmi, které objektivně zmapovat lze.

Pokusím se o zmapování úspěšnosti jedince ve fázi, kdy je již plně dospělý a není již studentem žádné vysoké školy, aby se výsledky daly lépe porovnat. Dospělost je obdobím charakterizovaným především třemi životními drah: rodinné, profesní a společenské. Z hlediska profesního si jedinec postupně zvyšuje výkonnost (případně kvalifikovanost), která kulminuje kolem čtyřicátého roku věku, obohacuje své pracovní zkušenosti a postupuje v kariéře.

Na rodinné dráze lze spatřit snahu o pevné společenské zakotvení a zabezpečení rodiny (bydlení, zařízení domácnosti, životní úroveň, péče o děti a jejich výchova). V současné době však také často přichází (dříve či později) rozpad rodiny. Poslední životní dráha, společenská, je naplněna postupným zaujímáním určité pozice ve společnosti. (Kraus, 2008)

Dovolila jsem si načrtnout následující graf, který ukazuje proměnné, o kterých jsem již psala. Podívám se na ně nyní z trochu jiného úhlu.

PRIMÁRNÍ SOCIALIZACE

- ❖ věk otce v době narození jedince
- ❖ věk matky v době narození jedince
- ❖ vzdělání rodičů
- ❖ zaměstnání rodičů
- ❖ styl výchovy
- ❖ počet dětí v rodině
- ❖ zájem o potřeby dítěte
- ❖ zájem o emoční rozpoložení dítěte
- ❖ podpora ze strany rodiny v potřebných časech

SEKUNDÁRNÍ SOCIALIZACE

- ❖ postavení v třídním kolektivu
- ❖ průměrný prospěch
- ❖ vyučovací styly
- ❖ role models

JEDINEC

- ❖ věk, pohlaví
- ❖ inteligence
- ❖ životní aspirace
- ❖ vlastnosti osobnosti
- ❖ temperament
- ❖ motivace
- ❖ sebedůvěra

VZDĚLÁVACÍ DRÁHA

- ❖ stupeň vzdělání
- ❖ cesta k dosažení vzdělání

ÚSPĚŠNOST

- ❖ životní parter
- ❖ děti
- ❖ příjem
- ❖ bydlení

SPOKOJENOST

- ❖ objektivní spokojenost s životní situací

Tento model představuje životní dráhu jedince k úspěšnosti na základě primární a sekundární socializace. Díky němu se dozvíme jak určité vlivy přispívaly k rozvoji osobnosti jedince a působily na jeho další život a určovaly jeho životní rozhodnutí.

2. 3. 1 Kritéria úspěšnosti

Chtěla jsem vyzkoumat, jak jsou jedinci z různých prostředí a zázemí úspěšní v dospělosti. Toto jsou některé složky, podle kterých budu posuzovat, zda je jedinec ve svém dospělém životě úspěšný.

❖ Vzdělání

- Nejvyšší dosažený stupeň
- Cesta k dosažení vzdělání, nedokončené vzdělání

❖ Osobnostní charakteristiky

- Temperament
- Postoje k životu

❖ Rodinný život

- Manžel, partner, druh/ manželka, partnerka, družka
- Děti
- Bydlení

❖ Zaměstnání

- Zdroje příjmů
- Příjmy
- Naplnění

❖ Životní naplnění

- Náplň
- Pro co jedinec žije

❖ Smysluplnost

- Užitečnost věcí, které jedinec dělá
- Smysl věcí, které jedinec dělá
- Smysl existence a aktivní zapojení pro to, čemu jedinec věří

❖ Přístup k životu

- Optimismus, pesimismus
- Radost z maličností
- Svalování neúspěchu na ostatní

❖ Happiness

- Co člověka činí šťastným
- Spokojenost s tím, co člověk v životě má
- Aktivní podílení se na svém štěstí, na své spokojenosti
- Smutek

❖ Přátelství

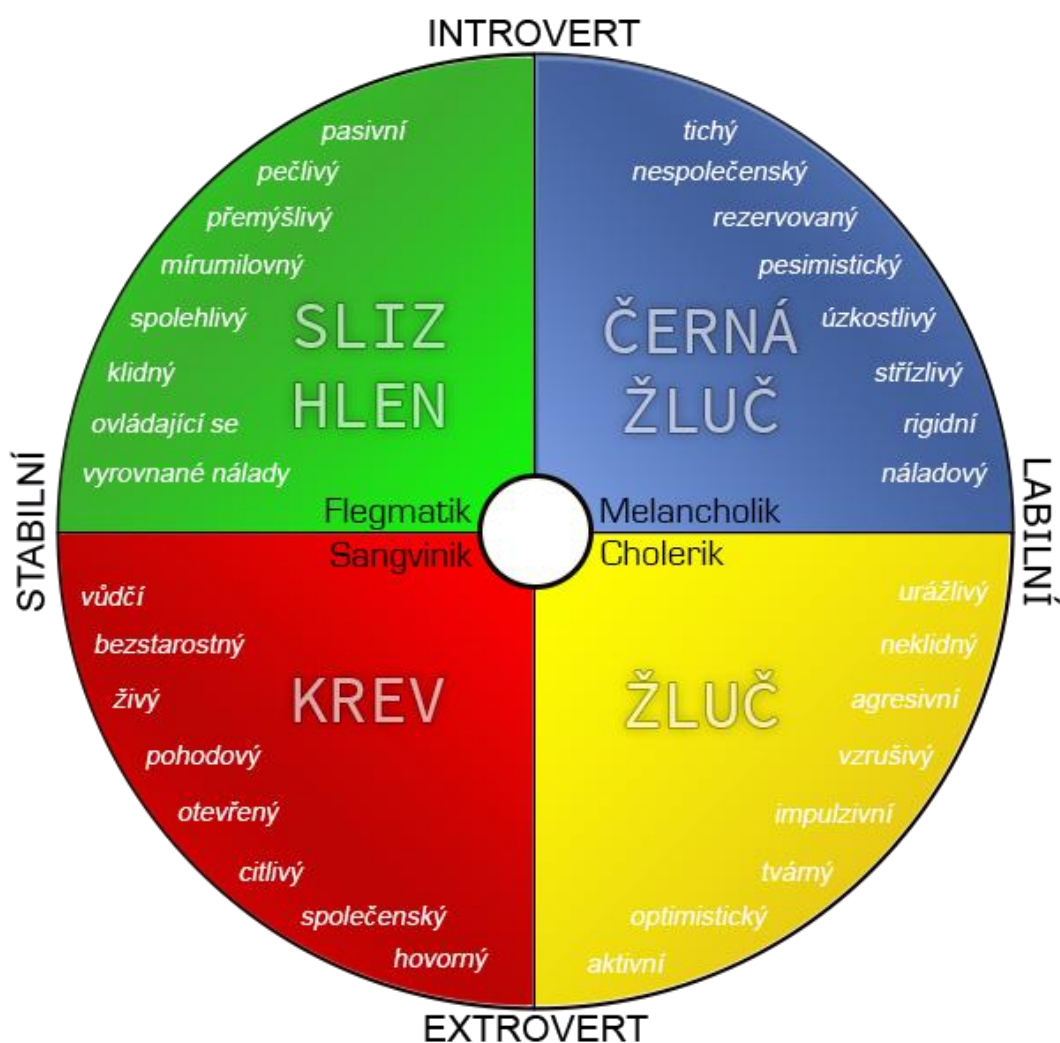
- Blízké vtahy, přátelství
- Počet přátel
- Blízkost vztahů
- Spolehlivost přátel
- Trvání přátelského vztahu

❖ Životospráva

- Strava
- Fyzická kondice

Vzdělání je velice důležitou součástí jedincova života. Bez vzdělání by neuměl číst, psát, ani počítat. V dnešní době je to již nemyslitelné. Podobně je tomu s vzděláním nástavbovým. Pokud jedinec má vyšší vzdělání, většinou může mít vyšší životní standard, neboť si je pak schopný najít lepší zaměstnání, které je lépe placené. I když toho mnoho lidí také nevyužije, pořád mají tu možnost. Dá se předpokládat, že čím vyšší stupeň dosaženého vzdělání, tím je člověk schopnější. Samozřejmě ale také existují výjimky. Mezi ně mohou patřit lidé, kterým vzdělání nebylo umožněno navzdory jejich snaze o něj. Důvodem mohl být komunistický režim, finanční situace, či jiné faktory.

Nemalou roli v úspěšnosti jedince hraje jeho vlastní postoj k životu. Zda se ho chopí a nepustí, využije každé příležitosti, která mu je nabídnuta, či jestli jen nadává na to, že příležitosti nejsou a sám od sebe aktivně žádné nevyhledává. S tím je také úzce spojen temperament jedince, které ovlivňují chování i prožívání jedinců. Sangvinik, naproti melancholikovi může působit jako šťastnější a optimističtější. Melancholik se může projevovat jako pasivní, neschopný projevovat emoce, nespolečenský a úzkostlivý. Flegmatik bude spíše přemýšlivý, vyrovnaný a pečlivý. Sangvinikovi půjde lépe socializaci, neboť patří do extravertních typů. Je více společenský, živý, otevřený, citlivý, lépe navazuje kontakty. Naposledy cholerik je aktivní až agresivní, optimistický a impulzivní. Viz následující nákres:

(Wikipedia, 2015)

Co se týče rodinného života, jde o úspěch v oblasti sociální roviny. Jde o eskalaci sociálních vztahů do té míry, že se člověk s někým natolik sblíží, že se rozhodne s ním strávit celý zbytek života – to v případě manželství. Dalším ukazatelem je schopnost udržet si dlouhodobý vztah. Nicméně naproti této schopnosti také stojí neschopnost nefunkční vztah opustit. Což může být velice škodlivé – obzvláště v patologických případech jako je domácí týrání ať už fyzické či psychické. To, zda má jedinec potomky se také dá považovat za úspěšný, či neúspěšný vývoj událostí v životě. Přeci jen již Bible hlásá poselství života „*Plod'te a množte se a zaplňte zem.*“ (Genesis 1,28)

Také způsob bydlení velice vypovídá o jedinci. Když je jedinci čtyřicet let a stále bydlí s rodiči, moc si na poli úspěšnosti nepřidá. Na druhou stranu pokud bydlí ve vlastním bytě či domě, na který si sám vydělal, rozhodně to také vypovídá o úspěšnosti.

Úspěšný jedinec v oblasti zaměstnání bude mít spíše vyšší příjmy a bude vidět ve svém zaměstnání naplnění i zábavu. To ovšem nebude platit pouze o zaměstnání, nýbrž také o celém životě. Člověk, který je úspěšný bude vidět naplnění ve svém životě, bude cílevědomý a bude vědět, jak svých cílů dosáhnout a pravděpodobně se o to bude snažit.

Dalším ukazatelem úspěšnosti je ten, zda jedinec vidí v tom, co dělá, nějaký smysl a zda považuje věci, které dělá, za užitečné nejen pro něj, nýbrž i pro celou společnost. To se také úzce váže s pojetím smyslu existence každého z nich. Někdo nevidí smysl žádný, nebo nad ním nikdy nepřemýšlel. Tyto lidi bych radila do těch méně životně úspěšných. Ti, kteří mají jasně vytyčené cíle a vidí smysl ve svém životě, budou dle mého předpokladu více úspěšní, protože budou následovat vyšší hodnoty a smysl.

Přístup k životu je snad nejsignifikantnějším ukazatelem štěstí jedince. Optimistický člověk se bude dívat na celý život pozitivně a nerozhodí ho jen tak nějaká maličkost. Bude schopen se dívat na svět pozitivně, i když bude objektivně prožívat mnohem těžší životní situace než pesimista. Lidé, kteří jsou pesimističtí, to budou mít v životě těžší kvůli svému vlastnímu přístupu. Pak jsou tu ti lidé, kteří nechtějí za nic nést zodpovědnost. Z vlastního neúspěchu viní ostatní kolem sebe a vidí sami sebe jako pouhou oběť.

Podobně je tomu se štěstím. Když chce být člověk šťastný, měl by dělat věci, které ho šťastným činí. V tomto mají velkou výhodu lidé, kteří se spokojí s málem. Vlastnost být spokojen s tím, co člověk již v životě získal a co má, je nenahraditelná. Jsou lidé, kteří objektivně mají mnoho – jak v materiální, či profesní nebo vzdělanostní stránce, ale nejsou schopni z toho mít radost, protože vidí, že by mohli mít ještě něco navíc. Mohli by dosáhnout ještě toho a onoho, ale vůbec se neumí zastavit a říct si, že to, co mají je požehnání a nedokáží se ze svých úspěchů radovat.

Jsou také lidé, kteří nejsou spokojeni, protože se aktivně nepodílí na tom, aby tomu tak bylo. Je to typický příklad hospodských stěžovatelů. Ti se vždy sejdou v hospodě a nadávají na to, jak je celý svět špatně, jak se nic nedaří, jak je žena neschopná, mladí zkažení, politická situace nemožná a pak jdou domu a koukají na televizi. Vidí, že je ve společnosti, či v jejich vztahu něco špatně ale nic pro to aktivně nedělají.

Schopnost udržet si přátele a blízké vztahy přímo koreluje s úspěšností v socializační oblasti. Jedinec, který je schopen navazovat kontakty a dlouhodobě si udržet přátele, je v této oblasti úspěšnější než ten, který po sociální stránce strádá. Samozřejmě je zde otázka kdo se do blízkých přátelství dá počítat a kdo ne. O tom vypovídá intimita těchto a délka trvání těchto vztahů, intenzita komunikace a setkávání se, vzájemná důvěra a spolehlivost. Pak také záleží na tom, kolik takovýchto vztahů je jedinec schopný udržet najednou. Je velice pravděpodobné, že jedinec, který bude mít bohatý profesní a rodinný život bude mít méně přátel. Je totiž velice obtížné udržet se na nejvyšších příčkách ve všech oblastech života.

V neposlední řadě je také jakýmsi ukazatelem to, jak člověk zachází s vlastním tělem. Zda je trápí nedostatečným stravováním, či nedostatkem pohybu, rozhodně se to projeví na jeho zdraví a to na pocitu štěstí nikdy nepřidá. Přeci jen člověk, který je nějak zdravotně omezen může mít problém s výkonem své práce či může být pro něj těžší najít si partnera. Jak se říká, ve zdravém těle zdravý duch.

2. 3. 2 DYADICKÉ VZTAHY

Vztahy mezi dvěma lidmi fungují v podstatě na základě principů učení a lidé do nich vstupují s různými motivy a očekáváními, podle toho, o jaký druh vztahů se jedná. Erotické vztahy mají jinou dynamiku než vztahy mezi přáteli či spolupracovníky. (Nakonečný, 2011)

2. 3. 2. 1 Přátelství

Pojem přátelství je pro mě klíčový, když se vymezuje pojem životní úspěšnosti. Přátelé jsou tu pro člověka, když zažívá své nejhorší okamžiky, když má jedinec problém s partnerem, či s rodinou, když se musí vypořádávat s úskalími pracovního života. Přátelé dokáží ukázat podporu způsobem, jakým by to rodina, a mnohdy ani partner, nesvedli. Mnohdy pomáhají vytvářet životní názory opomíjené jak ve škole, tak v rodině a vzhledem k podobnému věku dochází ke shodě v pohledu na věc.

Samozřejmě všichni víme, že k udržení si přítel je potřeba mít silný charakter a kolikrát i vůli. Někteří lidé navazují přátelství stále nová, a když jeden druhého delší dobu nekontaktuje, tak přátelství zanechají. Jedinec, který je schopen si udržet celoživotní přátelství je bezesporu úspěšnější než ten, který je bez přátel, nebo sice přátele má, ale ty mu vydrží vždy jen na omezenou dobu.

Vágnerová tvrdí, že touha po důvěrném vztahu s blízkým přítelem se objevuje již na počátku puberty, tj. v 11-12 letech. Přátelský vztah představuje důležitou emoční vazbu, ale slouží i jako kontext sebepoznání a zdroj opory při zvládání různých problémů. V pozdní adolescenci může tyto potřeby uspokojovat i partnerský vztah, který je v pubescenci teprve ve fázi počáteční orientace a experimentace a vyvolává u dospívajících spíše rozpaky a pocity nejistoty. (Vágnerová, s. 431)

Vztahy s přáteli, jejich kvalita a uspokojivost jsou podobné uspokojivosti a pevnosti vztahů s rodiči. Jde o schopnost navázat takový vztah, chovat se v něm přijatelným způsobem a vnímat ho jako spolehlivý. Zkušenost získaná v rodině se přenáší i do vztahů s vrstevníky, což je ve větší míře zřejmé v období dospívání, kdy se přátelské vztahy stávají zdrojem jistoty a bezpečí. (Markiewicz, 2001)

Počet dobrých přátel závisí na věku a na pohlaví. Dívky mají menší počet blízkých přítelkyň, ale jejich vztahy jsou výlučnější. Chlapci udávají větší počet přátel (77% starších pubescentů uvedlo, že mají víc než 5 dobrých kamarádů), ale tyto vztahy bývají povrchnější. Chlapci dávají přednost kvantitě nad kvalitou a hloubkou přátelského vztahu. Tato tendence je pro ně charakteristická a projevuje se již od dětského věku. Omezenější počet blízkých přátel u dospívajících dívek lze interpretovat jako projev jejich větší sociální zralosti, ale i jejich větší potřeby hlubších vztahů. Dívky tohoto věku rovněž častěji považovaly přítelkyni za nejvýznamnější osobu ve svém životě, i když může někdy jít o stylizaci, chlapci se v takové míře na kamarády nespolehají. (Gecková, 2000)

Přátelství je hlubším recipročním vztahem, který je charakteristický vzájemností a intimitou (zahrnující důvěru, potřebu blízkosti a sdílení prožitků), pozitivním hodnocením a bezpodmínečným přijetím.

- ❖ Vzájemnost znamená možnost sdílet různé pocity, názory a zkušenosti. Zjištění, že jiný člověk si myslí a pociťuje totéž, dospívajícím pomáhá. Za těchto okolností se lépe vyrovnávají i s nejistotou vlastních pocitů a názorů. Sdílení v oblasti emoční i rozumové je možné díky tomu, že dospívající se dovedou lépe vcítit do pozice svého kamaráda a pochopit, jak uvažuje a prožívá. Hlubší porozumění vytváří základ oboustranně uspokojujícího vztahu.
- ❖ Podpora se nejvíce projeví v zátěžových situacích, ale i posílením důvěry při zvládání budoucích problémů a poskytnutí pozitivní zpětné vazby. Někdy může jít i o faktickou pomoc.

- ❖ Intimita zahrnuje důvěru v přítele, z níž vyplívá možnost svěřit se mu se svými problémy a očekávat oporu či pomoc. Ale i přesvědčení, že veškerá důvěrná sdělení jsou jen pro přítele, který je nikomu neprozradí. Intimita znamená také výlučnost, přátelé se k sobě chovají jinak než k ostatním, přítel má určitá privilegia, která jiní nemají. K viditelnému nárůstu intimity v přátelských vztazích dochází v střední adolescenci, mezi 13. a 16. rokem. (Vágnerová s. 432)

2. 3. 2. 2 Partnerství

Počátky vztahů s opačným pohlavím mohou nastávat již ve velmi raném věku, nicméně je to právě fáze dospívání, kdy se začíná experimentovat s partnerskými vztahy. Většinou to bývá z důvodu zvědavosti, později z důvodu erotických pocitů. V tomto věku mohou být jedinci dávání dohromady s jedinci opačného pohlaví svými vrstevníky. Dochází tomu většinou v třídním kolektivu formou nápisů X + Y či různými říkačkami.

Co se týče subjektivního prožitku jednotlivce, tak může přebírat charakter zamilovanosti, která se projevuje zejména střídáním pocitů povznesenosti, trapnosti, rozpaky, potřeby blízkosti milované osoby a různými jinými emočními výkyvy. První schůzky mívají rozpačitý charakter, ani jedna ze stran většinou neví, jak se má chovat a co dělat.

Náplň takového vztahu má formu sdílení se, návštěva různých akcí, držení se za ruku a platonické erotické aktivity, které zahrnují zkoušení různých dotyků, líbání, nyní stále častěji i petting. Zde mívají vztahy i základní znaky intimity, která zahrnuje poskytování a přijímání emoční opory, sdílení pocitů, otevřenou komunikaci, vzájemné porozumění a sdílení. Dospívající lásky mívají velice silný emoční charakter a jejich častým střídáním. Jde o pocity radosti, euforie, zlosti, žárlivosti, radosti, či pochyb a úzkosti. (Vágnerová, 2012)

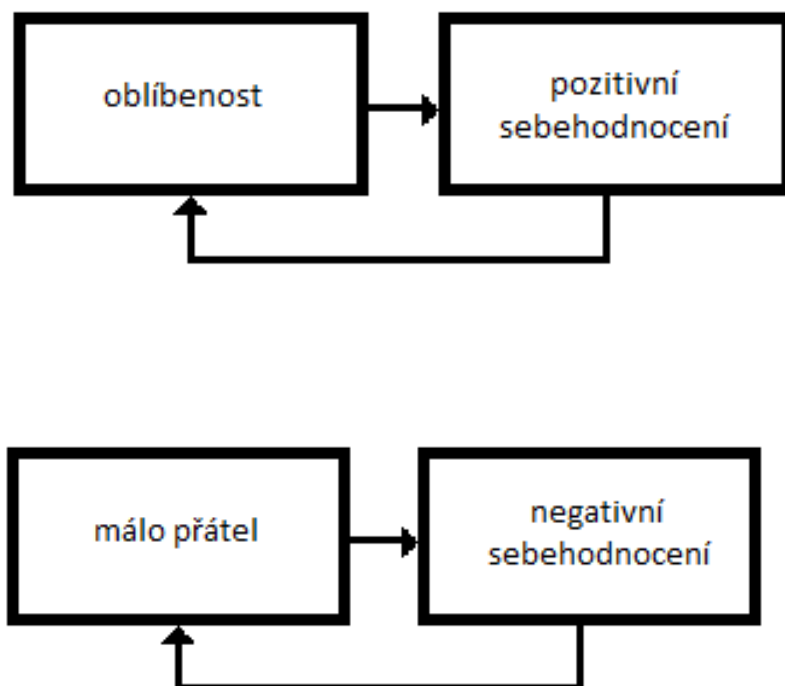
2. 3. 3 Sebedůvěra a sebehodnocení

Sebedůvěra je důležitým prvkem úspěšnosti jedince. Nicméně je velice těžké sebedůvěru definovat, pan Hartl ji popsal takto: sebedůvěra (self-reliance) je kladný postoj člověka k sobě samému, svým možnostem a výkonnosti; sebedůvěru lze posilovat zadáváním přiměřeně obtížných úkolů, povzbuzováním a pochvalou, naopak snižovat zadáváním příliš obtížných úkolů, přehnaným napomínáním, trestáním, zesměšňováním, nespravedlivým hodnocením apod.; sebedůvěra je považována za součást sebepojetí. (Hartl, 2000)

V důsledku nízké sebedůvěry může mít jedinec velké problémy se začleňováním do kolektivu, nedokáže se mezi vrstevníky zdravě prosadit a může trpět i trémou. Tyto stavy jej mohou provázet až do dospělosti, kdy mohou zkomplikovat například hledání zaměstnání. Takto mohou i velmi inteligentní a schopní lidé skončit kvůli nízké sebedůvěře na podřadných pozicích, hledat si partnery, kteří jsou pod jejich úroveň, či se pouze spokojovat s mnoha dalšími věcmi v jejich životech.

Pozitivní sebehodnocení souvisí s životní spokojeností, subjektivním pocitem vyjádřeným slovy „cítím se dobře“, s efektivním zvládáním stresu, s mentálním zdravím; vyznačují se jím jedinci sociálně otevření a oblíbení.

Negativní sebehodnocení souvisí s kolísáním nálad, nižšími aspiracemi, se stavy deprese, s úzkostnými náladami a s pohotovostí k sociální konformitě; vyznačují se jím jedinci, kteří mají málo přátel. Pozitivní i negativní sebehodnocení mohou vytvářet určité kruhové jevy, bludné kruhy, které vedou k jejich upevňování; vyjadřují to dvě následující schémata:

Výrazné negativní sebehodnocení může vést k neakceptaci sebe sama, a v krajním případě až k sebevraždě, neboť vyvolává depresivní stavy. Tedy nízká, či negativní hodnota sebe sama je silněji asociována s menší životní spokojeností, slabšími sociálními vazbami, s nedostatkem sociální kompetence, se sociální a obecnou úzkostí, se sklonem k agresivním strategiím řešení problémů a konzumací drog, s psychosomatickými symptomy, sníženým zvládáním stresu, s depresí a s myšlenkami na sebevraždu. Pozitivní hodnota sebe sama je asociována s obecnou životní spokojeností, jakož i s mentálním a fyzickým zdravím. Ohrožení hodnoty ega je útokem na stav vnitřní rovnováhy člověka a může s sebou nést dalekosáhlé konsekvence. (Nakonečný, 2011)

Lidé by měli být obecně motivováni k tomu, aby dosáhli pozitivního sebehodnocení, přinejmenším v takových oblastech života, které jsou pro ně zvlášť důležité. Nejdůležitějšími životními oblastmi jsou: manželství, rodičovství, zaměstnání, erotika a zájmy.

Každý člověk usiluje o pozitivní sebepojetí a o to, aby byl pozitivně hodnocen jinými lidmi. Tomu se lidé učí v procesu socializace. (Nakonečný, 2011)

2. 3. 4 Spokojenost s vlastním životem

Nedílnou součástí úspěšnosti jedinců je jejich spokojenost. Spokojení se dožívají více let, jsou úspěšnější v pracovním prostředí i ve vztazích, které si kolem sebe vytvářejí. Spokojenost se definuje jako postoje a kognitivní zhodnocení vlastního života. Štěstí se týká především pozitivních emocí. Štěstí se vyznačuje přítomností emocí pozitivních a nepřítomností negativních. Štěstí je pomíjivé, na druhou stranu spokojenost je dlouhodobá, dá se vybudovat a dá se posilovat.

Spokojenost je o **volbě** jednotlivce. Z části je ovlivněno vnějším světem, v kterém jedinec vyrůstá, nebo který na něj působí, ale ještě z větší části je vázáno na to, jak o věcech jedinec přemýšlí. Když se jedinec snaží, dají se odnaučit vzorce, které má naučené z rodiny. Pro spokojenost není zásadní měnit vnější, nýbrž vnitřní podmínky.

Značnou roli zde sehrává i takzvané sebenaplnující se proroctví. Neboli sebevyplňující se předpovědi.

„Když věříte, že to půjde, i když věříte, že to nepůjde, tak v obou případech máte pravdu.“ – Henry Ford

V případě, že jedinec věří, že je věc uskutečnitelná, tak tím získává větší sebedůvěru, což zvyšuje šance na to, že se cíl opravdu splní a podaří se. Tím jedinec získává větší sebedůvěru a cíl má opět větší šanci na úspěch. Vyvolává to řetězovou reakci možných úspěchů, které se všechny odvíjejí od pouhého důvěřování v sebe sama.

V obou případech, i když jedinec věří, že se věc zdaří, i v případě, že věří v nezdar, dostává se tím do kruhu či spirály zdarů, či nezdarů.

Člověk může jen málo ovlivnit, co se mu děje, ale může z veliké části ovlivnit jeho vlastní smýšlení o situaci. Dokonce i v naprosto extrémních situacích jako je kupříkladu koncentrační tábor se našli lidé, kteří vypovídali, že jsou relativně spokojeni. O tom ale později.

Spokojenost také závisí na **smyslu** toho, co jednotlivec dělá. Pokud člověk žije smysluplný život, tak má sám ze sebe lepší pocit, což napomáhá k celkovému stavu spokojenosti. Jde o to, ovlivnit život někoho jiného k lepšímu. Jedno z antidepresiv může být i terapie smysluplnou činností. Lidé vidí jako hlavní smysl práce v penězích či kariéře samotné. Opomíjejí však často jisté poslání, či „calling“.

Když se vrátím k tématice koncentračních táborů, mám zde hned dva příklady. Irena Sandler, která se dožila dokonce devadesáti sedmi let, si našla smysl života v záchraně dětí. Dokázala zachránit přibližně 2500 dětí před koncentračním táborem. Mnohé děti vynosila pod vlastním kabátem a, což je velice pozoruhodné, nikomu o tom neřekla. Byla zatčena, dokonce i mučena, ale neprozradila nic.

Dalším příkladem může být Viktor Frankl, který přežil tři koncentrační tábory. Založil směr logoterapie, což se dá chápat jako jakási touha po smyslu. V koncentračním táboře ztratil všechny příbuzné až na svoji sestru, která emigrovala. Přesto dokázal přesvědčit mnohé spoluvězně, že pokud budou mít smysl svého života, byť v koncentračním táboře, tak přežijí. (Frankl, 2006)

Mnoho lidí touží více po uznání než po smyslu, což v lidech utváří takzvanou černou díru, kdy jakmile dosáhnou uznání od jiného člověka, okamžitě potřebují další. Problém je v tom, že jejich spokojenost závisí na tom, co si myslí lidé zvenčí – na nevyrovnaném soudu ostatních. Ostatní nikdy nemohou plně obsáhnout jedincovu osobnost, ani neví vždy vše, co se s jedincem děje. Uznání není nejlepší pán z toho důvodu, že čím víc ho člověk dostává, tím víc ho také potřebuje.

Když se, na druhou stranu více soustředí na smysl, tak mu nevádí pozitivní nebo negativní zpětná vazba. Takový člověk totiž ví, že kritika posouvá každého dopředu. Tito lidé bývají často více vyrovnaní sami se sebou. Mít smysl v každodenních aktivitách je klíčem k trvalé spokojenosti.

„Lidé, kteří jsou natolik šílení, aby si mysleli, že mohou změnit svět, to opravdu dokážou.“ – Steve Jobs

Spokojenost je také z velké části o tzv. **flow**. Existují dva typy spokojenosti, první je joy, což je krátkodobá radost zapříčiněná třeba dobrou zprávou, nalezením peněz na ulici, nebo dokončením studia. Ten druhý typ je flow. Jedná se o dlouhodobé štěstí. Aby člověk docílil trvalého flow, musí se sám jedinec rozhodnout, že onu činnost chce dělat – musí být *autonomní*.

Jedinec si musí uvědomovat *smysl* činnosti, měl by vyhledávat oblasti, ve kterých se pomáhá. Toto je úzce spjato s profesemi, které mají nějaké poslání. Mezi nimi můžeme najít například věnování se vychovatelství, učení, nebo třeba hasičství.

Dalším bodem je *mistrovství*, jedinec by se měl naučit zapojovat své silné stránky a také si je plně uvědomovat. Neměl by se podceňovat. Čím více člověk zapojuje své silné stránky, tím více se mu věci daří, tím více si sám věří a tím lépe mu ve výsledku jdou. Jde o spirálu, která neustále roste, až je člověk šťastnější.

Spokojenost mimo jiné závisí na **návycích**. Mnoho lidí se k životu staví negativně. William Thackeray řekl, že kdo zaseje smutek, stane se z toho návyk, když zasejete návyk, utváří to vaši povahu a když někdo zaseje povahu, stane se z ní osud.

Sow an action, and reap a habit. Sow a habit, and reap character. Sow character, and reap destiny.

– William Thackeray

Mnoho Čechů je naučených pesimistů, z čehož se stává skupinový naučený pesimismus.

Spokojenost se také často pojí s **drobnostmi**. Nemělo by jít o velké věci, dosažení svých celoživotních cílů, spokojení lidé se umí radovat z maličkostí každodenního dne. Z východu slunce, z úsměvu přítele, náhodného setkání starého známého.

„Lidské štěstí, to je taková šňůrka, na kterou navlékáme malé korálky, taková malá štěstí – čím jsou drobnější a čím je jich víc, tím je to jejich štěstí větší.“ – Jan Werich

Další bod spokojenosti tkví v **těle**. Nejen jak je člověk spokojen se svým fyzickým vzezřením, ale také jak s vlastním tělem nakládá. Když člověk sportuje, nastartuje tím svůj kardiovaskulární systém. Může se jednat o procházky, lehké cviky, či tanec. Člověk by si měl také dopřávat dostatečný odpočinek a opravdu se odpočinku věnovat a nemyslet na nic jiného. Také sem spadá správná životospráva, stejně jako správné stravovací návyky.

Také je třeba mít na paměti, že spokojenost vychází z **jednotlivce**. Nelze se spoléhat na druhé, že za nás budou šťastni, že udělají to či ono a v závislosti na tom budu „já“ šťastný. (Ludwig, 2015)

„Všichni rádi věříme tomu, že problém spočívá v druhých lidech. Dává nám to pocit, že jednáme správně a že my sami nemusíme nic měnit.“ – John Whitmore

3 METODOLOGICKÁ ČÁST

3.1 CÍL VÝZKUMU

Rozhodla jsem se vyzkoumat, jak se teorie snoubí s praxí a zjistit, jaké mají počáteční podmínky v rámci primární a sekundární socializace dopad na dospělé život jedinců. Cílem tohoto výzkumu bude zjistit, zda, a případně jaké důsledky, mají různé vlivy na jedince jak ze strany rodiny, tak ze strany školy.

Budu se snažit o porovnání jednak zázemí, z kterých jedinci pocházejí, druhak jejich současného života. Budu sledovat jejich socializaci v dětství a porovnávat ji s tím, jak se socializují v dospělosti.

Co se týče primární socializace, tak bych ráda zjistila, zda když je jedinec vychováván autoritativní výchovou, zda bude i v dospělosti na sebe přísný, a když výchovou liberální, zda bude i on sám laxnější ke svým nedostatkům, nebo jestli když měl jedinec šťastné dětství, zda bude šťastnější i jako dospělý. Také mě bude zajímat, zda lepší vztah k rodičům zapříčiní, že bude jedinec méně schopný, protože na ně bude i v dospělosti ve všem spoléhat, či zda se naučí určité principy a bude díky nim úspěšnější. Další otázkou, kterou si budu klást, je, zda bude pokračovat ve šlépějích rodičů, či zda si najde úplně jiné zaměření.

Podobně se budu snažit zjistit, zda bude pokračovat ve výši dosaženého vzdělání, či nikoli. Obdobně budu zjišťovat, zda hodnocení mělo co dočinění s výší příjmu. Iniciativa, podobně jako vůdčí schopnosti, by se mohly odrazit v celkové schopnosti jedince vést svůj vlastní život, a tím pádem se pozitivně odrazit na úspěšnosti. To je ovšem jen předpoklad. Naopak, když bude jedinec více submisivní a nebude mít potřebu se angažovat v přípravném sociálním prostředí, tedy ve škole, domnívám se, že to bude mít i odpovídajícím způsobem negativní dopad na jeho schopnost se socializovat v dospělosti.

3. 2 VÝZKUMNÁ METODA

Rozhodla jsem se pro kvalitativní metodu sběru potřebných údajů a dat pomocí rozhovoru, protože se domnívám, že získám přesnější informace o dané problematice. Nástrojem kvantitativního výzkumu je dotazník, zatímco kvalitativní výzkumníci používají rozhovor. Cílem hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu (kvalitativní přístup), zatímco účelem standardizovaného strukturovaného rozhovoru je položit všem respondentům několik identických otázek ve stejném pořadí (kvantitativní přístup).“ (Švaříček, 2007) Životní cesty jedinců se totiž nedají shrnout do pouhých odpovědí typu ano, či ne.

Kvalitativní metodologie je založená na indukci, zatímco kvantitativní metodologii můžeme nazvat deduktivní, logicko-deduktivní nebo hypoteticko-deduktivní. Jelikož induktivní závěry překračují informace obsažené v datech, dokážeme prostřednictvím indukce vytvářet obecné zákony.

Oproti tomu deduktivní závěr obsahuje informace menší nebo shodné s informacemi v předpokladech. Indukce je založená na principu opakování. Opakované případy ospravedlňují k přijetí určitého obecného pravidla či zákona. Při induktivním postupu odvozujeme ze singulárních výroků tvrzení obecného univerzálního charakteru, které má ovšem pravděpodobnostní povahu, neboť singulární výroky nepopisují všechny možnosti. (Švaříček, 2007)

Analýza dat v kvalitativním přístupu je odlišná od analýzy v kvantitativním přístupu, kde aplikujeme předem zřízené kategorie k datům podle pevných pravidel. Kvalitativní analýza a interpretace dat je hledání sémantických vztahů mezi nimi a spojování deskriptivních kategorií do logických celků. (Švaříček, 2007, str 16.)

Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Ve skutečnosti je termín kvalitativní výzkum zavádějící, protože to pro každého může znamenat něco jiného. Někteří badatelé shromažďují údaje prostřednictvím rozhovorů a pozorování – což jsou metody obvykle spojované s kvalitativním výzkumem. Ovšem potom klasifikují své údaje způsobem, který umožňuje jejich statistickou analýzu. Tím vlastně kvantifikují kvalitativní data. (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10)

Rozhodla jsem se udělat rozhovor vždy s jedním respondentem. Budu se totiž dotýkat velice osobních témat, která mohou účastníky uvádět do rozpaků a přítomnost dalších posluchačů by mohla způsobit zamlžování určitých informací či jejich nekompletní výpověď.

3. 3 PRŮBĚH ŠETŘENÍ

Ke sběru potřebných dat a setkání s účastníky jsem se rozhodla využít domácího prostředí, aby došlo k navození příjemné atmosféry a pocitu uvolněnosti. Každému z nich jsem se rozhodla přinést drobnou pozornost, aby výzkum začínal v pozitivním duchu a dobrou náladou. Na začátek na uvolnění začnu otázkami na jejich současný stav typu „jak se máte, jaký jste měli den?“ z čehož plynule přejdu na rozhovor. Ten budu zapisovat do notebooku. Zvažovala jsem také nahrávání celého rozhovoru, ale z důvodu narušení soukromí jedinců jsem od tohoto přístupu upustila.

3. 4 RESPONDENTI

Kvalitativní metodika má svá specifika týkající se výběru respondentů. Základním principem konstrukce vzorku není statistická reprezentativnost tak jako v případě kvantitativních šetření.

Pro sestavení vzorku pro kvalitativní šetření platí dvě pravidla: vhodnost a adekvátnost. Jde o získání vhodných respondentů (kvalitativní výzkumníci hovoří o informantech), kteří disponují potřebnými informacemi - tak, aby bylo možné odpovědět na stanovenou výzkumnou otázku a dospět k adekvátnímu popisu studovaného jevu. Tento postup je nazýván anglickým "theoretical sampling" - cílem výběru konkrétních respondentů je doplnění informací o zkoumaném jevu. Konstrukce vzorku se přizpůsobuje aktuálnímu stavu výzkumu. (Hendl, 2005)

3. 4. 1 Výběr respondentů

Respondenty jsem vybírala z okruhu svých známých. Rozhodla jsem se pro výběr čtyř respondentů, kteří dle mého názoru zastupují skupinu těch úspěšných a těch neúspěšných. Vybrala jsem dva – vždy muže a ženu, kteří jsou dle mého názoru úspěšní, a dva, kteří jsou dle mého názoru neúspěšní. Všechny respondenty osobně znám. Každého z nich nejméně čtyři roky.

Rozhodla jsem se pro změnu jmen každého z nich, z důvodu zachování anonymity. Vybrala jsem zajímavější jména, aby se lépe pamatovala při srovnání.

Dva z respondentů jsou mými dlouholetými studenty. Učím je několik let angličtinu. Máme spolu konverzační hodiny, takže je každou hodinu nechávám hovořit na různá témata týkající se jejich životů. Jsou tedy zvyklí o sobě mluvit a nestydí se přede mnou hovořit o osobnějším tématech. Oba pochází z jiného prostředí a navzájem se neznají. Tyto lidi jsem vybrala na základě dojmu, že v životě moc šťastni ani spokojeni nejsou. Domnívám se, že ani velice úspěšní.

Druzí dva respondenti se mi zdají být pravým opakem. Vybrala jsem také muže a ženu. Muž je starší a žena mladší. Žena má partnera a děti, muž také tak. Oba jsou ambiciózní a připadají mi spokojeni se svým životem. Jedná se o rodinné přátele.

3. 4. 2 Charakteristika respondentů

První osoba, s kterou povedu rozhovor je Jindřiška. Je jí 44 let, má vysokoškolské vzdělání a pracuje jako analytička, konzultantka, školitelka, web architektka a projekt manažerka.

Druhou osobou je Tibor. Je mu 76 let a v životě byl velice aktivní. Má vysokoškolské vzdělání a pracoval ve výzkumu a vývoji, nyní se živí jako OSVČ správou majetku. Za svůj život vystřídal různé pozice: vůdce studentského hnutí, signatář charty, mluvčí charty, poslanec federálního shromáždění, poslanec parlamentu ČR, poradce dvou premiérů a tvůrce zákonů.

Třetí osoba je Marcel. Je mu 38let, momentálně je nezaměstnaný, má středoškolské vzdělání a pracoval jaké síťový specialista pro Telecom a později pro T-mobile.

Čtvrtou osobou je Darja. Je jí 49let, má středoškolské vzdělání, pracuje jako soudní zapisovatelka a žije se svými rodiči.

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

4. 1 ROZHOVOR A JEHO VÝSLEDKY

4. 1. 1 Průběh primární socializace

Jindřiška vyrůstala s dvěma bratry, se kterými sdílela jeden pokoj. Jejími slovy „*moc lidí na málo místností*“. V rodině panovala uvolněná atmosféra a všude panoval nepořádek. Rodinné prostředí však nabízelo narozdíl od jejích vrstevníků prostředí k socializaci. Svě dětství popsala jako bezstarostné a bohaté na vztahy s dětmi a kamarády. Na druhou stranu se ale celé dětství těšila na dospělý život. Vždy toužila po samostatnosti a po partnerském vztahu.

Co se rodičů týče, tak svou matku popsala jako bez autority a hodnou. Jejich vztah charakterizovala jako rezervovaný, vlažný a nesdílný. S otcem měla dobrý vztah, jeho popsala jako autoritativního, a to jak v dobrém, tak i špatném slova smyslu. V období puberty se objevily problémy ve formě zákazů. Když se svěřovala kamarádce s tím, co má všechno zakázáno, tak jí odpověděla „*to se nedivím, to bych se taky vdala*“. Prostor, ve kterém vyrůstala, charakterizovala jako liberálně-demokratické u obou rodičů.

Vzdělání obou rodičů je vysokoškolské a co se zaměstnání rodičů týče, tak její otec je vědecký pracovník a matka byla žena v domácnosti. Vždy byla totiž 3 roky na mateřské u každého z bratrů. Příjem byl sice nadprůměrný, ale pamatuje si hmotný nedostatek, nikdy si nemhli dovolit vše, co chtěli. Největší nedostatek si pamatuje v oblasti cukrovinek.

Respondentka vzhlížela k otci, k matce nikoli. Snažili se jí oba předat hodnoty jako názorovou svobodu, pravdu, neústupnost, názorovou nezávislost, náboženské hodnoty – katolickou víru a lásku ke sportu. Názorovou svobodu, pravdu, neústupnost a morální hodnoty se jim předat povedlo. Na druhou stranu katolickou víru a lásku ke sportu nikoli. Také se snažili, aby chodila na flétnu a do kostela. Na flétnu chodila 7 let a do kostela 18 let. Ani v jedné z aktivit, které byly podporovány rodiči, však nepokračovala. Krom těchto snah se jí rodiče nesnažili vnutit žádnou životní dráhu, důležitá životní rozhodnutí nechávali na ní.

Tiborovi je sedmdesát dva let, má jednu o čtyři roky starší sestru a vyrůstal v malé vesničce Tismice. Rodinné prostředí bylo plné lásky a péče, ale také obav o syna ze strany matky. Vyrůstal ve čtyřpokojovém bytě, ale všichni spali se sestrou a matkou v jednom pokoji. Své dětství charakterizoval svým špatným chováním a také prospěchem. Měl také pocit, že nenaplňoval očekávání rodičů.

Vztahy s rodiči byly rozdílné. S matkou byl vztah laskavý, ale bez obdivu. Často se hádali, protože ho narozdíl od otce nutila vykonávat určité činnosti. Na matku vzpomíná jako na bohatého sirotka, vzdělanou dámu, která dělala státnice z latiny, řečtiny, němčiny, francouzštiny a uměla ruční práce. Matka byla žena v domácnosti, což byla v tu dobu jediná společensky přípustná varianta.

K otci choval respondent bezmezný obdiv po celý jeho život. Obdiv k němu chovala celá rodina. To hlavně kvůli jeho vysokoškolskému vzdělání, vystudoval totiž na nejstarší právnické univerzitě ve Francii. Živil se jako právník a ekonom, byl to sportovec a byl velmi sebevědomý. Jezdila za ním elita národních socialistů a prvorepublikových politiků. Když se Tibor narodil, jeho matce bylo dvacet sedm let, a jeho otci třicet devět let.

Rodiče byli hluboce zainteresováni v jeho potřebách. To naplňovalo jejich životy. Vždy se mu dostalo podpory a přívětivého zázemí. Zejména podpory proti škole, režimu a nepřízní finanční situace. I když se peněz nedostávalo, jeho rodiče se drželi zásady, že se musí vyjet alespoň dvakrát za rok na dovolenou.

Co se týče stylu výchovy, od obou rodičů se mu dostávalo demokratické výchovy. Nesnažili se mu vnutit žádnou životní dráhu, obzvlášť když viděli špatné školní výsledky. Nikdy ho do aktivit nenutili, ale jakmile o něco projevil byť nejmenší zájem, vždy v něm byl okamžitě podporován. Byl podporován ve sbírání známek, kdy k tomu strhl celou rodinu ve 4 letech a do současnosti v tomto hobby pokračuje. Rodiče se také snažili předat hodnoty víry, rodinné hodnoty kompaktnosti, úctě ke vzdělání a vztahu k lidem. Myslí si, že se jim vše povedlo, možná až na vztah k lidem.

Marcelovi je třicet osm let, nemá žádné sourozence a na své dětství vzpomíná jako na šťastné. Tvrdí, že byl rozmazlovaný a spokojený. Rodiče pro něj dělali vše, prý mu nahrazovali i kamarády. Oba rodiče zbožňoval, popisuje je jako hodné a zkušené, kteří ho vždy podporovali. Když se narodil, bylo oběma rodičům 21 let. Otec má středoškolské vzdělání. Vždy se zajímali o jeho potřeby a podporovali ho radou, rozhovorem, zájmem, penězi, i fyzicky. Matka nedokončila SŠ, odešla do invalidního důchodu a otec pracoval jako instalatér a nyní pracuje ve skladu na poli logistiky.

Styl výchovy byl liberální. Rodiče se snažili předat hodnoty partnerské, rodičovské, mezilidské, žebříček morálních hodnot a vzorce chování. Být hodný, upřímný, čestný znamená chovat se správně či morálně. „*Spíš si uvědomuji, že jsem některé jejich vzorce chování podvědomě přebral a chovám se tak automaticky, než že bych si vzpomněl na nějakou radu či příkaz.*“ Nikdy nebyl do žádných aktivit nucen a sám žádné koníčky neměl, to přetrvává do současnosti. Ani co se týče životní dráhy, tak se nesnažili moc zasahovat.

Darje je čtyřicet tři let, je také bez sourozenců a dětství měla hezké. Trávila ho především s rodiči, které popisuje jako starostlivé a vzdělané. Vždy je bezmezně milovala, ale měla pocit, že nenaplnuje jejich představu o ní samotné. Matce bylo 24, otci 33, když se narodila. Oba rodiče mají ukončené vysokoškolské vzdělání a to jí stresuje. „*Cítím, že nenaplnuju životní cestu, kterou si pro mě vysnili.*“ Vždy ji podporovali a milovali. Dávali jí různé rady a pomáhali ve škole s úkoly a s řešením těžkých životních situací, což dělají dodnes. Její matka nyní nepracuje, protože má rakovinu a otec je obě podporuje z důchodu.

Styl výchovy charakterizovala jako liberální. Rodiče se jí snažili předat hodnotu důležitosti vzdělání a díky tomu být šťastný. Má pocit, že v obojím rodiče zklamala. Nucena se ze strany rodičů cítila, i když ji k ničemu opravdu nenutili. Cítila spíše tlak své rodiče následovat, když věděla, jaké jsou jejich vlastní hodnoty. Jediné, co rodiče opravdu vyžadovali, bylo studium angličtiny, o které se i dnes snaží. Otec jí pomohl při výběru práce, ale do žádné ji netlačil.

Pro přehlednost jsem vytvořila zjednodušenou tabulku shrnující základní fakta o respondentech v oblasti primární socializace.

	Tibor	Jindřiška	Marcel	Darja
Věk	72	44	38	43
Sourozenci	1	2	0	0
Dětství	Špatné chování	Bezstarostné	Šťastné	Hezké
Vztah k matce	Laskavý, Bez obdivu	Rezervovaný	Zbožňování	Milující
Vztah k otci	Obdiv	Obdiv	Zbožňování	Milující
Zaměstnání matky	Žena v domácnosti	Žena v domácnosti	Invalidní důchod	Nezaměstnaná
Zaměstnání otce	Právník, ekonom	Vědecký pracovník	Logistika	Instalatér, důchod
Styl výchovy	Demokratický	Demokratický/ Liberální	Liberální	Liberální
Předávané hodnoty	Víra, rodina, vzdělání, vztah k lidem	Pravda, názor. svoboda, neústupnost, morální hodnoty, Víra, Sport	Upřímnost, být hodný, čestnost, morálnost	Následovat hodnoty rodičů – vzdělání

4. 1. 2 Průběh sekundární socializace

Za svá studijní léta byla **Jindřiška** ovlivněna řadou profesorek. Mezi ty, které ji ovlivnily negativně se řadí profesorka, která ji odradila od studia zeměpisu tím, že „byla hrubá a neustále řvala“. Nejvíce tíhla k profesorkám, které jí pomohly překonat nelibost k předmětu. To bylo zapříčiněno dochvilností, upraveností a kultivovaným projevem, a také opravdovou snahou studentům něco předat. Na dalších vlivných profesorkách obdivovala například důslednost a schopnost naučit. Obojí myslela v dobrém slova smyslu. Nejlepší profesorky hodnotila jako demokratické.

Nejčastější hodnocení měla průměrné. Nikdy ovšem nebyla za své úsilí hodnocena slovně či písemně. Znamky jí nesloužily jako motivace, vztah k nim nikdy nebyl pozitivní, jediný účel, který plnily, byl porovnání s ostatními vrstevníky. Co se týče vztahů ve třídě, popisuje je jako vlažné. Na vysoké škole měla několik přátel. S nikým z nich se však již nevidá.

V prostředí třídy byla v typickém beta postavení, kdy si od ní spolužáci opisovali úkoly a chodili pro radu. Byla bezproblémová a spíše pasivní. Charakterizovala se spíše jako pozorovatelka než někdo ve středu dění.

Tibora učilo přibližně sto učitelů a popisuje, že pouhých šest mělo na něj nějaký dopad. Ten, který měl dopad největší, byl filozof. Při výkladu tvořil myšlenky, neměl připravené žádné plány, ale vykládal, co mu na mysl vyvstalo na dané téma. Navštěvoval lekce u Heidegera a chodil na ně spolu se Saarterem a Huserlem.

Hodnocen byl na základní škole většinou trojkami, na střední škole měl i vyznamenání a na vysoké škole exceloval. Hodnocení považoval za ukázkou toho, jak zvládá svůj plán. Připouští, že ho možná i trochu motivovaly, ale obecně je bral spíše jen jako nástroj k postupu.

Dokonce prosadil výjimku na tu dobu, aby mohl studovat dvě vysoké školy najednou. První vysoká škola byla zemědělská a druhá VŠ sociologie. Tam ho přijali jako mimořádného studenta a exceloval tam ještě více. Byl vůbec první student, který se o to na území ČR pokusil a bylo mu to povoleno.

Socializace ve školním prostředí probíhala různě. Na základní škole to bylo těžké, s ostatními nevycházel. Na střední škole to bylo lepší a na vysoké škole to bylo výborné. Z vysoké školy si odnesl čtyři až pět přátel, kteří mu vydrželi na celý život.

Co se postavení v kolektivu týče, byl typickým alfa přirozeným vůdcem. Sděluje, že byl i politickým vůdcem, vedl i stávky po invazi. Vedl celoškolskou stávku o devíti stech lidech. Vždy ho ostatní kryli, pokud nastal nějaký problém. Pro radu si k němu nikdo nechodil a když chtěl něco prosadit, tak to přednesl a předpokládal, že se většina přidá, což se také dělo. Úkoly od něj nikdo neopisoval, protože nikdy žádné neměl. Byl součástí vysokoškolského obvodního výboru československého svazu mládeže (ČSM), což byla Pražská studentská reprezentace. Každý ze členů zastupoval jednu školu. Byl šéf studijního odboru.

Snažil se o propojení vysokých škol s pracovními pozicemi. Chodil za majiteli podniků a snažil se, aby podporovali studenty vysokých škol pro nástup do práce. Měl několik projevů a v nich kupříkladu definoval co je akademická půda, akademická svoboda a definoval hranice.

Marcela za jeho školní léta ovlivnilo několik učitelů pozitivně, i negativně. Jakožto negativní vlastnosti učitele, kterými byl ovlivněn, uvedl neosobní přístup a odtažitost. Naopak pozitivně ovlivněn se cítil slušnými a hodnými profesory, kteří byli zajímaví pro své zájmy a kamarádský přístup.

Hodnocen byl většinou průměrně. Do jisté míry ho známky motivovaly, ale spíše ho jeho vlastními slovy děsily. Sloužily mu k porovnání s ostatními a také částečně jako ocenění či potvrzení jeho snahy.

Co se vrstevníků ve školském zařízení týče, tak se sám označil za outsidera na základní škole. „*Všechny nenáviděl za to jak se ke mně chovali. Těšil jsem se, až půjdu na střední. Tam už to bylo v pořádku. Proběhly asi tři srazy se základkou, od té doby se už nevídáme, ani nejsou srazy*“. Postavením ve třídě byl po většinu svého života omega.

Darja měla v oblibě profesorku, která k ní byla přátelská na základní škole, zvláště si s ní povídala a chválila ji. Obecně se ale domnívá, že jí učitelé dělají naschvály a dávají do testů zbytečně těžké věci, které nikdy v životě nevyužije. Nemá v lásce typy učitelů, kteří po ní chtějí aktivitu v hodině, protože si pak připadá hloupě.

Hodnocena byla převážně podprůměrně. Často považovala známky jako nespravedlivé a tvrdě pracovala na jejich vylepšení, bohužel jen málokdy s kladným výsledkem.

Mezi vrstevníky nezapadala na základní škole, ani na škole střední. Podobně to cítí dnes ve své práci a nyní, když si dodělává vysokoškolský titul. Svým zařazením spadá do pozice omega ve třídě. „*Nikdy jsem spolužáky neměla ráda a oni neměli rádi mně*“. Tvrdí, že jsou její spolužáci hloupí a spiknutí proti ní.

Pro přehlednost jsem vytvořila zjednodušenou tabulku shrnující základní fakta o respondentech v oblasti sekundární socializace.

	Tibor	Jindřiška	Marcel	Darja
Vzdělání	2x VŠ	VŠ	SŠ	SŠ, rozdělaná VŠ
Charakteristika učitelů, kteří pozitivně ovlivnili jedince	Tvořící myšlenky	Upravenost, kultivovanost, důslednost	Slušní, hodní, kamarádští	Přátelská, Chválící
Hodnocení	Průměrné -> výborné	Průměrné	průměrné	podprůměrné
Vztah k hodnocení	Ukázka zvládání plánu, nástroj k postupu	Negativní vztah, Sloužící k porovnání	Motivace a děšení	Nespravedlivost
Vztahy ve třídě	Velmi negativní -> pozitivní -> výborné	Vlažné	Velmi negativní	Velmi negativní
Postavení ve třídním systému	Alfa	Beta	omega	omega

4. 1. 3 Nynější životní situace respondentů

Jindřiška je převážně na hranici mezi sangviničkou a choleričkou. Má vysokoškolské vzdělání, i když cesta k němu byla těžká. Ve dvaceti letech zplodila potomka a provdala se. Poté se rozhodla znovu studovat a dodělat si vzdělání. Ve 23 letech nastoupila na denní studium vysoké pětileté školy a během studia byla samoživitelkou.

Nyní má druhého manžela a jsou spolu již patnáct let, manželi jsou již pět let. Má dvě děti, jedno dítě je z prvního manželství a jedno z druhého. Se starším potomkem se vidá jednou za tři měsíce, s mladším potomkem denně.

Bydlí ve vlastním bytě a živí se jako analytička, konzultantka, školitelka, web architektka a projekt manažerka. Zdroje příjmů má z podnikání, a také pracuje na částečný úvazek s příjmy zhruba třikrát většími, než je současný průměr v Čechách na hlavní pracovní poměr. Nyní se hlavně věnuje rodině, práci a seberozvoji. Nejvíce ji naplňuje rodinný život.

V životě ji činí šťastnou především zdařilé dílo, přátelské vztahy a manželský život. Připadá si šťastná a jak říká, „*mám všeho víc, než jsem si kdy přála.*“ Popisuje, že má stabilní vztahy, materiální zabezpečení, zázemí a zdravé rodiče a děti. Také se domnívá, že má šťastné potomky a manžela, což ji samotnou činí šťastnou. Snaží se aktivně pracovat na vlastním štěstí. Snaží se pracovat na sobě a také dělá leccos pro druhé. Také si zařídila rozmanitou a ni v nejmenším nudnou práci. Dokáže také odmítnout věci, které by její život komplikovaly. Přemýšlí o tom, co ji činí šťastnou a snaží se vyjít těmito věcmi vstříc. Nevykazovala známky pesimismu při pohledu do budoucna. Není často smutná, přibližně jedenkrát do měsíce.

Za věci, které považuje za smysluplné, považuje vydání knihy sebraných výroků svého syna a psaní rodinného blogu. Také do nich řadí výchovu dětí, péči o manželství a bydlení. Své zaměstnání vždy považovala za smysluplné. „*Kdybych neměla pocit, že dělám něco smysluplného, tak bych si našla jinou práci.*“ Mezi věci, které ji činí šťastnou každý den jsou její syn, práce, manžel, materiální dostatek a bydlení.

Co se týče sportu, tak žádný nedělá a tíhne ke zdravé zdravě, nicméně se nestravuje pravidelně, ani promyšleně.

Vnímá, že její život ovlivňují ostatní lidé pozitivně a má pro to také motivaci. Chce totiž být lepším vzorem pro děti. Pozitivně se cítí být ovlivňována jak rodiči, tak kdysi prarodiči. Má pocit, že je vždy co dělat pro vylepšení její životní situace a také to dělá. Ráda bych zde poznamenala, že respondentka nezmínila žádné negativní vlivy. Neviní ze svých neúspěchů či nezdařilých věcí nikoho jiného.

V oblasti sociální označila dvě osoby za své přátele. První osobu, se kterou se vídá jednou za rok, zná osmnáct let. S osobou druhou, se kterou se vídá jednou za tři týdny, se zná tři roky. Označila by je za spolehlivé, nápomocné a může s nimi sdílet naprosto vše.

Nad smyslem svého života nepřemýšlí. „*Jsem tu, protože jsem se narodila.*“ Tvrdí, že názor nemá ještě dozrálý. Její životní aspirací je být jako její babička. Byla to vzdělaná, pracovitá spisovatelka s obrovským citem pro vztahy.

Tibor má manželku a tři děti. Bydlí ve vlastním bytě a vydělává si na živobytí jako OSVČ, spravuje své majetky. Také pracoval jako zaměstnanec výzkumu a vývoje. Angažoval se v politice. V pracovním zařazení se charakterizoval jako vůdce studentského hnutí, signatář a také mluvčí charty, poslanec federálního shromáždění, poslanec parlamentu ČR, poradce dvou premiérů a tvůrce zákonů. Výdělek je přibližně 2krát tak vysoký, jako je průměr v České Republice ze zaměstnání a přibližně 3,5krát tolik ještě získává každý měsíc ze svých nemovitostí.

Momentálně se nejvíce zabývá správou majetku, politikou, stínovým ministrům a spolupracuje s klubem ODS ve sněmovně. Naplňuje ho rodina a rodinné sídlo.

Činí ho šťastným, když dostojí svým možnostem a povinnostem, když vidí rodinu kompaktně. Také má velikou radost z vnoučat. Tvrdí, že je velice šťastný, způsobem, jakým nikdy dříve nebyl. Je šťastný, protože má výbornou rodinu, a mnoho věcí se v jeho životě naplnilo. Má radost z toho, že demokratický svět funguje, on sám se dostal z pozice kritika komunismu, do budovatele demokracie. Pro své štěstí nedělá nic, vše považuje za Boží požehnání a on sám si nepřičítá za toto žádné zásluhy, nebo jen ty minimální. Pokládá to za Boží zásah.

Zabývá se jen věcmi, které vidí jako smysluplné. Vždy se rozhoduje citem, ne rozumem, když činí svá životní rozhodnutí. Domnívá se, že rozum je limitovaný a byl by jím jen zbytečně omezován. Je rád, že dělal věci i za hranicemi rozumu. Vidí také smysl ve vykonávání své práce.

Na otázku co mu dělá pravidelně radost každý den, odpověděl „*Ni dies sine linea*“, což znamená „Každý den alespoň řádku“, či „Ani den bez čárky“. Každé ráno rozmýšlí o tom, co ten den nastane. Má radost, když se mu za ten den splní alespoň část toho, co si předsevzal. Ještě větší radost mu činí to, když si vydobije něco, o čem si myslel, že to nedokáže.

Na svůj věk je velice fit, jednou měsíčně dělá turistiku a dvakrát týdně má jinou fyzickou aktivitu. Se stravou se ale již tolik netrápí. Stravuje se nepravidelně a nehlídá si co kdy jí. Pověštinou jí až večer, když je práce hotová.

Myslí, že je vždy co dělat pro vylepšení životní své životní situace a hlásá, že je strůjcem svého štěstí. Je ovlivňován pouze v pozitivním slova smyslu a to společensko politicky kvalitními spolupracovníky a nadřizenými. Je naučeným optimistou, i když věci nabírají katastrofálního rázu, chce se na ně dívat pozitivně.

Má několik blízkých přátel, pět až šest. K tomu se ještě dá připočítat přibližně deset, kteří nejsou absolutní. Intenzita jejich setkání je přibližně jedenkrát za dva měsíce. Většinu z nich zná padesát a více let. Dva z nich zná dvacet let. Považuje je za spolehlivé a nápomocné, ale s nikým z nich se nesdílí o všem. Existují mez mini tabuizovaná témata, do kterých se nikdy nevstupuje.

Svůj životní smysl přenechává na Boží vůli. Smyslem vidí pokusit se naplnit něco z nepřeberných Božích darů, což se snaží dělat tak nejlépe, jak jen dovede. Životní ambice má skromné. Je rád, když ty nepřehnané lze splnit. *„Život, takový jaký je mi stačí.“ „Jsem rád, když není horší.“*

Marcel se převážně pohybuje na poli mezi flegmatikem a melancholikem. Je klidný, přemýšlivý až složitý, také je nerozhodný, citlivý, milý a společenský. Nejvyšší dosažený stupeň vzdělání má středoškolské a po ní si dodělával nástavbu na jiném učilišti s maturitou. Má vlastní zděděný byt, ale momentálně bydlí s družkou. Je bez zaměstnání, protože o práci přišel. Dříve pracoval jako síťový specialista pro Telecom a později pro T-mobile. Bez zaměstnání je již čtvrtým měsícem. Náklady na své živobytí kryje z našetřených peněz.

Žije pro své rodiče, partnerku a svůj volný čas. Naplňuje ho zábava, mezilidské vztahy, poznávání nových lidí a míst, výlety, cestování a sport. Popisuje sebe jako „asi šťastného“ ale tvrdí, že si to nejspíše plně neuvědomuje. *„Jsem takový věčný mrzout kvůli drobnostem.“* *„Vždy mi chybí něco co nemám – drobnosti na partnerovi, rozhodnost, dostatek peněz atd. Nemám ambice, velký vnitřní motor, který by mne hnál dopředu. Mám jen své sny.“* Tvrdí, že se snaží žít správně, v souladu s ostatními a se svým vnitřním „já“. Pro změny k lepšímu toho dělá velice málo. Je ale šťastný, že je zdravý, že má své rodiče a je vděčný za své sociální podmínky.

Má obecně často pocit, že mu věci nevyjdou ještě dříve, než se do nich pustí. Ale dělá věci, které považuje za smysluplné. Příkladem je pomoc rodičům, partnerce, kamarádům, a snaží se neopakovat staré chyby. Ve své práci nevidí smysl a nemyslí si, že je užitečná. Nemyslí si ani, že je ve své práci dobrý. Také podotýká, že je často smutný.

Říká, že mu dle nálady dělá pravidelně radost každý den dostatek spánku, hrnek dobrého čaje, slunečné počasí a blankytná obloha. To vypovídá o pozitivním naladění a schopnosti radovat se z maličkostí. Co se přátel a dalších dyadických vztahů týče, tak má pět dobrých přátel, které vídá velmi zřídka. Jednou za čtvrt, či půl roku. Jednoho zná od dětství, ostatní jen pár let.

Sport dělá jen rekreačně a občas. Chodí na procházky, dělá turistiku, chodí do fitness center, plavat či hraje badminton. Pouze zřídka se stravuje zdravě.

Na otázku, jaký je smyslu jeho existence odpovídá *„Nevím jaký je smysl. Asi prožít život, najít a předávat lásku, učit se o sobě a ostatních, ovlivňovat ostatní a*

nechat se ovlivnit.“ Touží najít vnitřní pocit spokojenosti v rámci možností života, který žije, partnerku a kamarádku na celý život, práci která uživí jeho samotného, i jeho blízké.

Darja se pohybuje mezi cholerikem a melancholikem. Je často naštvaná, upadá do depresí a není moc společenská. Nejvyšší dosažený stupeň vzdělání je středoškolský a teď si pod nátlakem rodičů dodělává titul vysokoškolský. Žije v rodinném domku spolu s rodiči, partnera nemá a říká, že hledání životního partnera již dávno vzdala. *„Jsem hnusná, nikdo mě nikdy nebude chtít. Mám ráda svého kocourka, to je můj opravdový přítel.“* Živí se jako soudní zapisovatelka s příjmy méně než polovičními, než je průměr v České republice. V práci není ráda.

Říká, že nemá životní náplň. Žije jen pro svého kocourka, kterého nade vše miluje. Nevidí se jako šťastnou osobu, *„nemam jak bejt šťastná ani.“* Neví, co by jí v životě naplňovalo. Říká, že není šťastná v životě s tím, co má. Často má pocit, že věci nevyjdou ještě dříve, než je začne dělat. Ve svém životě neví o věcech, které by byly smysluplné. Po chvíli přemýšlení říká, že asi chození do školy.

Radost každý den jí dělá její kocour. Také když je hezké počasí. Sportu se nevěnuje a jí převážně zdravě. *„Ale že by to bylo vidět na mé váze, to teda není“.*

Domnívá se, že kdyby k ní učitelé byli shovívavější, tak by určitě dosahovala lepších výsledků. Jinak pokládá vinu ze svých neúspěchů za svoji hloupost a nedostatečnost.

Blízké přátelé nemá, jedině svého kocoura a její nadřízená v práci je k ní milá. Největší oporou jsou pro ni rodiče. *„Ale ti už tu taky dlouho nebudou.“*

Na smysl své existence nedokáže odpovědět, říká jen, že neví, zda Bůh existuje. Toužila by ale po pevném vztahu, po rodině a dětech. Také po zdraví v rodině.

Pro přehlednost jsem vytvořila zjednodušenou tabulku shrnující základní fakta o respondentech v oblasti nynější životní situace respondentů.

	Tibor	Jindřiška	Marcel	Darja
temperament	Sang. /Fleg.	Sang./ Cholerik	Fleg./Melancholik	Melanch./Cholerik
Stav	Ženatý	Podruhé vdaná	S družkou	Svobodná
Potomci	3	2	0	0
Bydlení	Vlastní	Vlastní	Vlastní + s družkou	u rodičů
Zaměstnání	Kapitalista + politik, poslanec	Analytik, konzultant, web architekt, projekt manažer	Bez zaměstnání (dříve síťový specialista)	Soudní zapisovatelka
Příjmy	2x průměr + 3,5x průměr	3x větší než průměr (částečný úvazek)	0, (předchozí 1,5x více než průměr)	Polovina průměru v ČR
náplň života	Rodina, politika, správa majetku	Rodina, práce, seberozvoj	Zábava, mezilidské vztahy, cestování, sport	Nemá, pro kocoura
Co jedince činí šťastným	Dostát povinnostem	Zdařilé dílo, Přátelské vztahy, Manželský život	Spánek, čaj, počasí, blankytná obloha	Nečiní, či kocour
Optimismus/ pesimismus	Naučený optimismus	Náladovost	pesimismus	Naučený pesimismus

	Tibor	Jindřiška	Marcel	Darja
Smutný	Ne	Občas	ano	Ano
Smysluplnost v tom, co dělá	Ano	Ano	ne	Ne
Sport	Ano	Ne	občas	Ne
Zdravá strava	Ne, nepravidelně	Ano, nepravidelně	ne	Ano
Přátelství	5-6 (+10)	2	5	0
smysl života	Boží vůle	Neví	Prožít, najít a předávat lásku, učit se o sobě a ostatních, ovlivňovat a nechat se ovlivnit	Nemá
Aspirace	Splnit malé věci každodenního charakteru	Být vzdělaná, pracovitá, mít smysl pro vztahy, být spisovatelka	Pocit spokojenosti, partnerku a kamarády na celý život, práci na podporu jeho i blízkých	Pevný vztah, rodina, děti, zdraví

4. 2 VZÁJEMNÉ POROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKŮ RESPONDENTŮ

Pro přehlednost jsem se rozhodla zařadit tabulku, která bude shrnovat základní, avšak ne celistvá a úplná fakta o respondentech. Neměla by být brána jako jediný zdroj informací, vždy je potřeba znát kontext a širší souvislosti. Uvádím ji pouze pro zpřehlednění získaných poznatků.

	Tibor	Jindřiška	Marcel	Darja
Věk	72	44	38	43
Sourozenci	1	2	0	0
Dětství	Špatné chování	Bezstarostné	Šťastné	Hezké
Vztah k matce	Laskavý, Bez obdivu	Rezervovaný	Zbožňování	Milující
Vztah k otci	Obdiv	Obdiv	Zbožňování	Milující
Zaměstnání matky	Žena v domácnosti	Žena v domácnosti	Invalidní důchod	Nezaměstnaná
Zaměstnání otce	Právník, ekonom	Vědecký pracovník	Logistika	Důchod
Styl výchovy	Demokratický	Demokratický/ Liberální	Liberální	Liberální
Předávané hodnoty	Víra, rodina, vzdělání, vztah k lidem	Pravda, názor, svoboda, neústupnost, morální hodnoty, Víra, Sport	Upřímnost, být hodný, čestnost, morálnost	Následovat hodnoty rodičů – vzdělání
Vzdělání	2x VŠ	VŠ	SŠ	SŠ, rozdělaná VŠ
Pozitivní vliv učitelů - charakteristika	Tvořící myšlenky	Upravenost, kultivovanost, důslednost	Slušní, hodní, kamarádští	Přátelská, Chválící
Hodnocení	Průměrné -> výborné	Průměrné	Průměrné	podprůměrné
Vztah k hodnocení	ukázka zvládání plánu, nástroj k postupu	Negativní vztah, Sloužící k porovnání	Motivace a děšení	Nespravedlivost
Vztahy ve třídě	velmi negativní- > pozitivní-> výborné	Vlažné	Velmi negativní	Velmi negativní

Postavení ve třídním systému	Alfa	Beta	Omega	Omega
temperament	Sang. /Fleg.	Sang./ Cholerik	Fleg./Melancholik	Melanch./Cholerik
Stav	Ženatý	Podruhé vdaná	S družkou	Svobodná
Potomci	3	2	0	0
Bydlení	Vlastní	Vlastní	Vlastní + s družkou	U rodičů
Zaměstnání	Kapitalista + politik, poslanec	Analytik, konzultant, web architekt, projekt manažer	Bez zaměstnání (předchodí síťový specialista)	Soudní zapisovatelka
Příjmy	2x průměr + 3,5x průměr	3x větší než průměr (částečný úvazek)	0, (předchozí 1,5x více než průměr)	Polovina průměru v ČR
Náplň života	Rodina, politika, správa majetku	Rodina, práce, seberozvoj	Zábava, mezilidské vztahy, cestování, sport	Nemá, pro kocoura
Co jedince činí šťastným	Dostát povinnostem	Zdařilé dílo, Přátelské vztahy, Manželský život	Spánek, čaj, počasí, blankytná obloha	Nečiní, či kocour
Optimismus/ pesimismus	Naučený optimismus	Náladovost	pesimismus	Naučený pesimismus
Smutný	Ne	Občas	Ano	Ano
Smysluplnost v tom, co dělá	Ano	Ano	Ne	Ne
Sport	Ano	Ne	Občas	Ne
Zdravá strava	Ne, nepravidelně	Ano, nepravidelně	Ne	Ano
Přátelství	5-6 (+10)	2	5	0
smysl života	Boží vůle	Neví	Prožít, najít a předávat lásku, učit se o sobě a ostatních, ovlivňovat a nechat se ovlivnit	Nemá
Aspirace	Splnit malé věci každodenního charakteru	Být vzdělaná, pracovitá, mít smysl pro vztahy, být spisovatelka	Pocit spokojenosti, partnerku a kamarády na celý život, práci na podporu jeho i blízkých	Pevný vztah, rodina, děti, zdraví

Nejprve bych shrnula **nynější situaci respondentů**. Nejúspěšnější na poli vztahů je Tibor, který má manželku a tři potomky. Jindřiška je po druhé rozvedená s dvěma dětmi a Marcel má družku a je bezdětný. Z tohoto hodnocení svobodná Darja dopadla nejhůře, s žádným partnerem a žádnými potomky.

Velice podobně je tomu u všech dalších kategorií. **Nejlépe hodnocený je Tibor** a to na poli příjmů, naučeného optimismu, štěstí, sportování a přátel. **Nejhůře z tohoto porovnání vychází paní Darja**, která je svobodná, bydlí u rodičů, vydělává nejméně, nemá náplň života, nic ji nečiní šťastnou, je naučená pesimistka, nemá přátele a spolu s Marcelem jsou spíše smutní a také nevidí smysluplnost v tom, co dělají.

Nejlépe naopak dopadla u zdravé stravy. **Marcel** nejlépe dopadl na poli smyslu života spolu s Tiborem a také má realistické a nízké nároky na to, co ho činí každý den šťastným. Stačí mu drobnosti, aby měl radost každý den. Nejhůře ale dopadl na poli zaměstnanosti.

Narozdíl od ostatních, **Jindřiška** se může se svými přáteli sdílet o všem a spolu s Darjou se stravují zdravě. Také pouze při částečném úvazku dostává tolik, co je průměrný příjem na hlavní pracovní poměr.

Co se týče **primární socializace**, v období na tom byl nejlépe Tibor, který měl ideální výchovu ze strany rodičů. Nejvíce sourozenců měla Jindřiška a ta měla také spolu s Tiborem otce zaměstnané na prestižních pozicích. Vztah k matce měli pozitivní Tibor, Marcel a Darja. Nejvíce sourozenců měla Jindřiška. Vztah k otci měli všichni velmi kladný.

Sekundární socializace probíhala u všech rozdílně. Tibor zvládnul dvě vysoké školy, Jindřiška má za sebou jednu, Darja vysokou školu studuje a Marcel má středoškolské vzdělání.

Nejlepší známky měl Tibor, nejhorší Darja. Ten měl také spolu s Marcelem nejlepší vztahy ve třídním kolektivu a nejlepší přístup ke známkám.

Zatímco Tibor s Jindřiškou si nejvíce na učitelích vážili kreativity a důslednosti, Marcel a Darja upřednostňovali lidskost a přátelskost. Jindřiška s Marcelem oceňovali slušnost a upravenost.

Nyní se podívám na další část a pokusím se o **vyhodnocení cílů výzkumů**. Chtěla jsem porovnat zázemí, ze kterého jedinci pocházejí, a jejich současný život. Tibor měl rodinné prostředí plné lásky a nyní i on sám má manželku a tři děti. Jindřiška měla dva sourozence a v současné době i ona má více dětí. Podobně jsou na tom Darja s Marcelem, kteří jsou oba jedináčci a oba zatím nemají potomky.

Socializace v dětství se postupně lepšila u všech. Největší skok udělal Tibor s Marcelem. Oba šli z velmi negativních vztahů do dlouhodobých přátelství a své přátele vídají zhruba jednou za 3-4 měsíce. Darja šla z velmi negativních vztahů do méně negativních.

U **Darji** se domnívám, že je to způsobeno jejím smýšlením. Je velmi paranoidní, velmi lehce se naštvě, což odpovídá jejímu temperamentu cholerika, a poté se vyjadřuje velice negativně o sobě, svém životě a vztazích s ostatními. Duševně ještě v mnoha ohledech zůstává ve fázi dítěte, které rozlišuje pouze to, co je spravedlivé a nespravedlivé a nedokáže vidět výjimky či realistiky nahlížet na svět.

U **Jindřišky** se domnívám, že méně přátel spojených s menší frekvencí vídání se naznačuje, že je spokojena se svým rodinným životem a, jak jsem již zmiňovala v teoretické části, nedá se plně zvládat rodinný, pracovní a sociální život v plné míře. Vždy je něco upřednostněno na úkor něčeho jiného. Její nadstandardní příjmy naznačují, že si zakládá na pracovním životě, nebála bych se až použít termínu workoholička. To se se sociálním životem snoubí hůře.

Výjimku však tvoří **Tibor**, který i přes pracovní angažovanost, rodinnou úspěšnost a čas věnovaný sportu zvládá také vést plnohodnotný sociální život. Což je, dovolila bych si tvrdit, výjimka nejen v mém výzkumu. Myslím, že je to způsobeno demokratickým stylem výchovy, spolu s jeho vnitřní motivací a jeho každodenního cíle dostát svým povinnostem, zkombinované s jeho naučeným optimismem.

Veliký skok udělal **Marcel**, který šel také z extrému, kdy z velice negativních vztahů dospěl k pěti dobrým přátelům, které vídá zhruba jednou za čtyři měsíce. Může to být dané také jeho povahou flegmatického melancholika, pro kterého je snazší si udržet přátelství, než pro Jindřišku s Darjou, které jsou obě z části choleričky.

Bohužel jsem nezjistila, zda bude člověk na sebe přísný, když bude vychováván v autoritativní výchově, protože nikdo z mých respondentů autoritativní výchovu neměl. Na druhou stranu liberální výchovy jsem se dočkala v čisté formě u dvou mnou dotazovaných. To přímo koresponduje s odpověďmi, které jsem získala stejné od Marcela a Darji hned v několika oblastech. Oba měli liberální výchovu a ani jeden nevidí smysl v tom, co dělá, oba jsou velmi smutní a pesimističtí, oba mají spíše menší příjem a ani jeden z nich nemá děti. To, zda jde o přímou úměru, by bylo unáhlené, ale všechny faktory jsou pravděpodobně propojeny.

Dalším mým cílem bylo zjistit, zda **šťastné dětství přímo koresponduje se šťastným životem dospělého**. To se mi nepotvrdilo. Marcel měl dětství šťastné a teď, podobně jako Darja, která měla dětství hezké, moc šťastný není. Jindřiška měla dětství bezstarostné a teď má starosti, jak už tomu v dospělém životě bývá, velice, i když je šťastná.

Vztah k rodičům měli výborný spíše mí méně úspěšní respondenti, takže se mi potvrdil předpoklad, že ti, kteří mají lepší vztahy s rodiči, jsou v dospělosti méně samostatní, než ti, kteří na svých rodičích i v dětství viděli nějaké nedostatky, nebo s nimi tak úplně nevycházeli.

Ve šlépějích rodičů se rozhodla pokračovat jen Darja, která si teď dodělává vysokou školu. Jinak se potomci rozhodli vydat na jinou životní dráhu.

Darja se rozhodla následovat vzdělání svých rodičů, stejně jako Jindřiška a Tibor. Jediným respondentem, který **překonal vzdělání i prestiž svých rodičů byl Marcel**. Jeho matka měla jen částečný úvazek velmi malou část svého života, kdy pracovala v továrně u výroby automechanických dílů, a jeho otec se živil jako instalatér a později v oboru logistiky. Jeho matka nedokončila středoškolské vzdělání a otec má dokončené učiliště. On odešel s maturitou a pracoval jako síťový specialista.

Hodnocení měli snad všichni respondenti stejné, až na Tibora, který na vysoké škole dosahoval nejlepších výsledků. Díky tomu má také nejvyšší příjmy. Ostatní, kteří měli vždy průměrné hodnocení, měli ve výsledku velmi rozdílné příjmy, tím pádem od srovnání upustím.

Velmi iniciativní byl Tibor, který organizoval mnoho různých událostí a byl velmi akční a vůdčí, a to i na poli sociálním. To se ho také drží do dospělosti, kdy má veliký sociální kruh přátel a je dle různých ukazatelů úspěšnější, než zbytek respondentů, kteří se nijak ve školním dění neangažovali.

Výsledky z tohoto šetření se pochopitelně nesnažím zobecňovat, jde jen o určitý druh porovnání, který ale není vypovídající v rámci celého lidstva. Výsledky mohou být samozřejmě zkreslené uchazečovou ochotou vypovídat, či záměrným mlžením o různých faktech, nepochopením otázky, či neúplností výpovědí.

5 ZÁVĚR

Mým cílem bylo zjistit, jaký má vliv primární a sekundární socializace na úspěšnost a štěstí jedince. Součástí práce měla být teoretická část, část metodologická a výzkumná.

Zvolila jsem postup výzkumu formou rozhovoru, který spadá do metody kvalitativní. Tou jsem zjistila přesnější informace o menším počtu respondentů a byla tím pádem schopna zajít více do hloubky dané problematiky.

Na základě teorie, u které jsem čerpala z dostupných zdrojů, jsem byla plně vybavena na to vést smysluplný rozhovor a v rámci toho pak udělat vyhodnocení ve výzkumné části.

Závěrem bych chtěla říci, že jsem vděčná, že jsem mohla tento výzkum provádět, protože jsem se dozvěděla mnoho nových informací o lidech, které již znám. Tato práce mi pomohla v orientaci v odborné literatuře a také upevnila a rozšířila znalosti v oblasti pedagogiky, sociologie a také psychologie.

Ráda bych v podobném výzkumu pokračovala a tyto myšlenky dále rozvíjela a hledala další souvislosti v navazujícím studiu.

ZDROJE:

LITERATURA:

ALAN, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989, 439 s. ISBN 80-703-8044-6.

DVOŘÁKOVÁ, Markéta, Zdeněk KOLÁŘ, Ivana TVRZOVÁ a Růžena VÁŇOVÁ. *Základní učebnice pedagogiky*. ISBN 978-802-4750-392.

FRANKL, Viktor Emil. *Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existenciální analýzy*. 1. vyd. Překlad Vladimír Jochmann. Brno: Cesta, 2006, 237 s. ISBN 80-729-5085-1.

GECKOVÁ, A., PUDELSKÝ, M., TUINSTRA, J. (2000). *Kontakty s rovesníky, sociálna sieť a sociálna podpora z pohľadu adolescentov. Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 35, 2, 121 – 136.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie* ARGO, 2013, s.269. ISBN 978-80--257-0807-1

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 228 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8888-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

JŮVA, Vladimír a Vladimír JŮVA. *Úvod do pedagogiky*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido, 1995, 95 s. ISBN 80-859-3106-0.

KOŤA, Jaroslav. *Pedagogika a její vědní profil*. In *Pedagogika pro učitele*. Vyd 1. Praha: Grada, 2007. Kapitola 3, s. 49-68. ISBN 978-80-247-1734-0

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-807-3673-833.

MARKIEWICZ, D., Doyle, A.B., and Brendgen, M. (2001) *The quality of adolescents' friendships: Associations with mothers' interpersonal relationships, attachments to parents and peers, and prosocial behaviours. Journal of Adolescence*, 24, 429-445.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie: přehled základních oborů*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-807-3874-438.

PAŘÍZEK, Vlastimil. *Obecná pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1994, 71 s. ISBN 80-706-6339-1.

PROKOP, Jiří. *Sociologie výchovy a školy*. Liberec: Technická Univerzita v Liberci, 2001.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2001, 322 s. ISBN 80-717-8579-2.

STRAUSS, Anselm a CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie* Přel. S. Ježek. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460-X.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

WRÓBEL, Alina. *Výchova a manipulace: podstata manipulace, mechanismy a proces, vynucování a násilí, propaganda*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 199 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4723-372.

WEBOVÉ STRÁNKY

Osobnostní rozvoj pedagoga. Teach Team s.r.o.. [online]. 1. 1. 2011 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/ml_d/1-2-5-pozice-a-role-zaka-ve-tride.html

Temperament. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-03-06]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Temperament>

CITOVANÉ PŘEDNÁŠKY/SEMINÁŘE

LUDWIG, Petr. *Spokojenost, vyrovnanost a odolnost vůči negativním vlivům*. Praha, 2014.

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

6 PŘÍLOHY

JMÉNO:
POHLAVÍ
VĚK
DATUM

primární socializace

- 1) Máte nějaké sourozence?
- 2) Jak byste charakterizoval rodinné prostředí? Atmosféru a prostředí? Měl jste vlastní pokoj nebo byl sdílený?
- 3) Jak byste charakterizoval vaše dětství?
- 4) Jaký jste měl vztah k matce, k otci? Jak byste je charakterizoval? Jaké mají vzdělání? Jak byla vaše matka stará, když jste se narodil? Otec?
- 5) Zajímaly se vždy rodiče o vaše potřeby? Podporovali vás vždy rodiče, když jste si procházel těžkým obdobím? Jak?
- 6) Jaké měli/mají vaši rodiče zaměstnání?
- 7) Jak byste charakterizoval výchovu ze strany rodičů? Vyberte prosím tvrzení, které nejlépe vystihuje styl, kterým jste byl vychováván:
 - a) vždy mi bylo říkáno, co mám dělat. Na mé názory nebyl brán veliký ohled. Když něco nebylo perfektní, byl jsem (často) trestán. Bylo po mne vyžadováno až pedantické plnění veškerých úkolů
 - b) já jsem většinou byl ten, který určoval co se v rodině bude dít. Mé názory znamenaly vše. Dělal jsem co jsem já sám považoval za vhodné. Řízení či kontrolu od rodičů jsem zažíval buď zřídka, či vůbec. Když mi byl zadán úkol, nebylo dohlíženo na správnost jeho pozdějšího splnění. Byl jsem často chválen. Vyrůstal jsem v prostředí volnosti a svobody.
 - c) Mé názory byly respektovány, spolupracovali jsme na vytváření pravidel a dohod. Byl jsem podněcován k samostatné činnosti, má iniciativa byla podporována. Myslím, že mí rodiče věděli o mých přáních.
- 8) Vzhlížel jste k nim? Co se vám snažili předat za hodnoty a které si myslíte, že vám doopravdy předali? Řídíte se jimi?
- 9) Nutili vás rodiče do nějakých aktivit – koníčků? Pokud ano, pokračujete v nich i jako samostatný dospělý?
- 10) Snažili se vám rodiče vnutit nějakou životní dráhu? Například stát se doktorem? Jak to dopadlo?

Sekundární socializace

- 1) Měl jste ve škole nějaké učitele, kteří vás ovlivnili? Jak byste je charakterizoval?
- 2) Jak byste charakterizoval vašeho nejoblíbenějšího učitele? Vyberte prosím tvrzení, které nejlépe vystihuje styl, kterým jste byl vychováván:
 - a) vždy mi bylo říkáno, co mám dělat. Na mé názory nebyl brán veliký ohled. Když něco nebylo perfektní, byl jsem (často) trestán. Bylo po mne vyžadováno až pedantické plnění veškerých úkolů
 - b) Na mé názory byl brán ohled. Řízení či kontrolu od rodičů jsem zažíval buď zřídk, či vůbec. Když mi byl zadán úkol, nebylo dohlíženo na správnost jeho pozdějšího splnění. Byl jsem často chválen. V třídě panovalo prostředí a pohody
 - c) Mé názory byly respektovány, spolupracovali jsme na vytváření pravidel a dohod. Byl jsem podněcován k samostatné činnosti, má iniciativa byla podporována.
- 3) Jak jste byl většinou hodnocen? Které známky převažovaly? Byl jste někdy hodnocen i písemně či slovně? Jak?
- 4) Motivovaly vás někdy známky k lepším výsledkům? Jaký jste měl vztah k známám? K čemu vám sloužily?
- 5) Jaké jste měl vztahy s vrstevníky v rámci školních zařízení? Vidáte se stále s některými z nich?
- 6) Byl jste ve třídě považován za vůdce? Organizoval jste nějaké srazy, či události?
- 7) Když byl ve škole nějaký problém, kryli vás ostatní?
- 8) Chodili si k vám ostatní pro radu?
- 9) Opisovali od vás úkoly?
- 10) Byl jste v radě či výboru třídy?
- 11) Cítil jste se někdy ve třídě odmítán svými vrstevníky?
- 12) Měl jste pocit, že by jste chtěl více vůdčí?
- 13) Označil byste se v rámci třídního kolektivu spíše jako pasivní či aktivní?
- 14) Byl jste vždy ve středu dění nebo jste spíše pozoroval z povzdálí?
- 15) Pripadal jste si někdy jako terč hloupých vtipů?

Úspěšnost jedince

- 1) Jaké jsou vaše životní aspirace?
- 2) Znáte svůj temperament? Pokud ano, jaký typ jste?
- 3) Jaký máte nejvyšší dosažený stupeň vzdělání?
- 4) Popište cestu k dosažení Vašeho vzdělání
- 5) Máte manžela/ manželku? Či družku?
- 6) Máte děti? Kolik?
- 7) Bydlíte ve vlastním bytě, v pronájmu, či s rodiči?
- 8) Máte zaměstnání? Jaké máte zdroje příjmů? Případně hrubý příjem
- 9) Čím se momentálně v životě zabýváte? Co vás naplňuje? Pro co žijete?
- 10) Co vás v životě činí šťastným?
Jste v životě šťastný s tím, co máte? Proč ano, proč ne? Co děláte pro to, aby jste byl šťastný?
- 11) Máte často pocit, že vám věci nevyjdou ještě dřív, než se do nich pustíte?
- 12) Děláte nějaké věci, které považujete za smysluplné? Jaké to jsou?
- 13) Děláte práci, ve které vidíte smysl? Myslíte si, že je užitečná? Jste ve své práci dobrý? Jde vám?
- 14) Co si myslíte o lidech, kteří sedí v hospodách a nadávají na politiku?
- 15) Co vám udělá pravidelně radost každý den?
- 16) Děláte nějaký sport? Stravujete se zdravě?
- 17) Myslíte si, že váš úspěch/ neúspěch je ovlivněn ostatními? Máte pocit, že nemůžete nic dělat pro vylepšení své životní situace?
- 18) Jste často smutný?
- 19) Máte blízké přátele? Kolik? Jak často se s nimi vídáte? Jak dlouho ho/je znáte?
- 20) Označil byste je jako spolehlivé? Nápomocné? Sdílíte se s nimi o všem, či si necháváte určité věci pro sebe?
- 21) Stalo se Vám, že by Váš přítel vyzradil nějaké vaše tajemství? Jak jste reagoval?
- 22) Jaký si myslíte, že je smysl vaší existence? Co v zájmu toho děláte?